

***Zlepšenie podnikateľského prostredia
v Slovenskej republike***

***Improvement of the business environment
in the Slovak Republic***

**ZDRUŽENIE PODNIKATELOV SLOVENSKA
ENTREPRENEUR ASSOCIATION OF SLOVAKIA**

OBSAH

ÚVOD.....	2
1. DAŇOVÁ REFORMA NA SLOVENSKU	3
1.1. <i>Vládna predstava reformy daňového systému</i>	3
1.1.1. Posilnenie úlohy majetkových daní v daňovom systéme	5
1.1.2. Posilnenie úlohy nepriamych daní	7
1.1.3. Znižovanie priamych daní	9
1.1.3.1. Daň z príjmu fyzických osôb	9
1.1.3.2. Daň z príjmu právnických osôb	10
1.1.4. Právna perfektnosť daňového systému	10
1.2. <i>Základné predstavy Združenia podnikateľov Slovenska o potrebných krokoch, smerujúcich k efektívnej reforme daní na Slovensku</i>	11
2. ZALOŽENIE A PODNIKANIE OBCHODNÝCH SPOLOČNOSTÍ.....	14
2.1. <i>Založenie podniku a registrácia</i>	14
2.1.2. Podnikanie zahraničných osôb.....	21
2.2. <i>Právna úprava obchodných spoločností</i>	24
3. ZÁLOŽNÉ PRÁVO	31
4. ROZHODCOVSKÉ KONANIE - MIMOSÚDNE RIEŠENIE SPOROV	34
4.1. <i>Rozhodcovské konanie</i>	35
4.2. <i>Predmet rozhodcovského konania</i>	37
4.3. <i>Právomoc rozhodcovského súdu</i>	37
4.4. <i>Rozhodca rozhodcovského konania</i>	38
4.5. <i>Rozhodcovské konanie</i>	40
4.6. <i>Rozhodcovské rozhodnutie</i>	42
4.7. <i>Uznanie a výkon rozhodcovského rozsudku</i>	44
4.8. <i>Záver</i>	46
5. PRACOVNÉ PRÁVO.....	47
5.1. <i>Prijatie nového pracovného kódexu, Zákonníka práce, z. č. 311/2001 Z. z.</i>	47
5.1.1. <i>Výsledky prieskumu medzi zamestnávateľmi</i>	47
5.1.2. <i>Prijatie novely Zákonníka práce č. 165/2002 Z. z.</i>	48
5.1.3. <i>Najzávažnejšie prekážky v Zákonníku práce z pohľadu zamestnávateľov</i>	50
5.1.4. <i>Porovnanie medzinárodnej úpravy problematických ustanovení Zákonníka práce</i>	55
5.1.4.1. <i>Porovnanie novej úpravy Zákonníka práce v Českej republike</i>	55
5.1.5. <i>Záver</i>	57

Úvod

Princípy právneho štátu a na nich založený efektívny právny rámec je jedným z kľúčových predpokladov úspechu trhovej ekonomiky. Ekonomické subjekty najlepšie fungujú a vytvárajú hodnoty v prostredí, v ktorom sú stanovené jednoznačné, transparentné a predvídateľné pravidlá, ktoré sú dôsledne implementované a vzťahujú sa na každého rovnako. Ak tieto nie sú dodržané, tak existujú jasné pravidlá ako si ich dodržiavanie vynútiť.

Jasný a efektívny právny rámec reguluje vstup ekonomických subjektov na trh, ich fungovanie a existenciu na trhu, ako aj odchod z neho. Pri pretváraní centrálne plánovanej ekonomiky na trhovú, je preto potrebné robiť zásadné zmeny aj v právnom rámci, ktorý ekonomiku ovplyvňuje. Toto sa vzťahuje tak na otázky práva obchodných spoločností, zmluvných vzťahov, vrátane zabezpečenia záväzkov, ochrany vlastníckych vzťahov, ako aj na ochranu trhu pred obmedzovaním súťaže a reguláciu bankrotov. Väčšina týchto otázok sa v našom právnom prostredí rieši v Obchodnom a Občianskom zákonníku a ďalších zákonoch, ako napr. zákon o ochrane hospodárskej súťaže a zákon o konkurze a vyrovnaní.

Výskumy ako aj prehľady domácich aj medzinárodných inštitúcií poukazujú na nutnosť reformy slovenského právneho poriadku a systému, aby boli vytvorené lepšie predpoklady na úspešné fungovanie ekonomických subjektov na trhu. Existujú viaceré bariéry, ktoré slovenský právny poriadok a spôsob jeho uplatňovania vytvára pre podnikanie, a teda aj investovanie domácimi a zahraničnými subjektmi. Návrhy opatrení na odstránenie jednotlivých bariér sú náčrtom systémových riešení, ktoré zlepšia podnikateľské prostredie a tým vytvoria predpoklady na väčší ekonomický rast.

1. Daňová reforma na Slovensku

Slovník cudzích slov vysvetľuje slovo reforma ako úpravu, zmenu, premenu smerujúcu k zlepšeniu nejakého stavu, verejného zariadenia a podobne. Vláda Slovenskej republiky už vo svojom programovom vyhlásení v roku 1998 vyjadrila snahu vypracovať a presadiť návrh reformy daní.

Dnešné názory teoretikov a politikov na dane sú výsledkom minulého vývoja ekonomických názorov, snáď najväčší vplyv v tejto oblasti má súperenie názorov keynesiánskej školy a liberálnych ekonomických názorov, ale aj praktických skúseností z každodennej reality v trhovej ekonomike. Vzhľadom na zvyšujúce sa globalizačné vplyvy čoraz viac na tieto názory vplývajú i skúsenosti zo zahraničia a stanoviská medzinárodných organizácií či zoskupení. Rýchly rozvoj nových foriem podnikania a ekonomických vzťahov kladie taktiež nové nároky na daňové systémy krajín.

Je nesporné, že vplyv daní, či už priamo alebo nepriamo, pociťujú každodenne všetky ekonomické subjekty. Je preto potrebné, aby daňový systém v čo najväčšej možnej miere zohľadňoval potreby subjektov trhu, a to vrátane potrieb štátu a spôsobilosť čo najmenej deformácií a komplikácií účastníkom trhu. Z tohto pohľadu je snaha o reformu daňového systému odôvodnená. Na druhej strane je však jedným z určujúcich kritérií dobrého daňového systému i jeho stabilita. Preto je veľmi dôležité, aby k veľkým zmenám nedochádzalo príliš často a boli realizované premyslene, sledujúc konkrétne stredno a dlhodobé ciele.

Prvá časť je zameraná na schválenie a postupne (aspoň čiastočne) realizovanú vládnú predstavu reformy daní, pričom cieľom je vyjadriť sa k niektorým krokom a zámerom vlády z pohľadu podnikateľského sektora.

V druhej časti sú prezentované predstavy Združenia podnikateľov Slovenska, týkajúce sa požiadaviek na dobrý daňový systém a zmysluplnú daňovú reformu.

1.1. Vládna predstava reformy daňového systému

Vláda už vo svojom programovom vyhlásení v roku 1998 deklarovala ako jednu z priorít reformu daňovej sústavy. Rozpracovanie tejto úlohy našlo svoj konečný obraz v materiály Reforma daní – náčrt budúcej daňovej politiky (ďalej len „reforma daní“), ktorý vláda prerokovala a schválila 13. júna 2001.

Cieľom uvedeného materiálu je načrtnúť daňovú politiku SR a jej smerovanie do budúcnosti. Pri formulovaní zámerov daňovej reformy sa vychádzalo predovšetkým zo skutočnosti, že úspešná ekonomická transformácia Slovenskej republiky prináša so sebou aj potrebu vysporiadať sa s takými tendenciami ako sú globalizačné trendy súvisiace so zvýšenou mobilitou medzinárodného kapitálu, jeho schopnosťou účinne absorbovať daňový kapitál, ale aj potrebu zabezpečiť, aby režimy nepriamych daní, najmä daň z pridanej hodnoty a spotrebné dane, boli v súlade s uplatňovanými režimami v EÚ. Skôr, ako sa budeme venovať jednotlivým konkrétnym predstavám, ktoré sú obsiahnuté v tomto materiály, musíme zdôrazniť jeho dve základné negatíva:

- a) uvedený materiál sa zameriava výlučne na príjmovú stránku verejných financií. Pritom je nesporné a zrejmé, že bez zásadnej reformy výdavkovej stránky verejných financií nie je možné výraznejšie sa priblížiť požiadavkám na dobrý daňový systém,
- b) navrhované opatrenia sú rozdelené do troch etáp, pričom dve z nich presahujú funkčné obdobie tejto vlády. Neexistujú pritom žiadne záruky, či náznaky politickej dohody vo väčšej šírke politického spektra, ktoré by dávali dostatočné záruky, že bude vôľa opatrenia tejto etapy v budúcnosti realizovať.

V návrhu reformy daní sú rámcovo načrtnuté budúce koncepčné zámery zdaňovania jednotlivými druhmi daní. Vláda si za cieľ reformy daní stanovila optimalizáciu daňového zaťaženia. Vláda orientuje svoje zámery v daňovej politike do týchto oblastí:

- posilnenie úlohy majetkových daní a čiastočne, v obmedzenom rozsahu, daní zo spotreby v systéme zdaňovania,
- zblížovanie princípov zdaňovania u nepriamych daní s princípmi uplatňovanými v EÚ - harmonizácia zdaňovania,

- znižovanie daňového zaťaženia príjmov, realizáciu hospodárskej politiky s cieľom podporiť vytváranie nových pracovných miest, motiváciu pracovať,
- posúdenie možnosti zavedenia environmentálnych druhov daní do daňového systému,
- daňovú koordináciu a harmonizáciu v rámci prístupového procesu do EÚ - vrátane sprehľadnenia a zjednodušenia daňovej legislatívy,
- stabilizácia daňovej legislatívy.

1.1.1. Posilnenie úlohy majetkových daní v daňovom systéme

Základným zámerom vládnej daňovej politiky v tejto oblasti je zavedenie dane z nehnuteľnosti na hodnotovom princípe. Vláda opakovane uvažovala i so zavedením dane z dopravných prostriedkov. Po prvom neúspechu na prelome rokov 2000 a 2001, kedy po všeobecnej vlnе odporu vláda stiahla tento návrh zákona zo svojho rokovania vo svojej reforme daní vláda opätovne predpokladá zavedenie tejto dane, no tentokrát ako náhrady za cestnú daň vo svojej súčasnej podobe.

Ďalším zámerom daňovej politiky u majetkových daní sú zmeny transferových daní (dane z dedičstva, darovania a prevodu nehnuteľnosti). Zásadnou zmenou je nahradenie progresie u dani z prevodu a prechodu nehnuteľností lineárnym spôsobom zdanenia a v prípade dedičstva a darovania zohľadnenie príbuzenských vzťahov stanovením vyššej hranice hodnoty majetku, ktorý nepodlieha dani. Je však paradoxné, že ten vládny cieľ daňovej reformy presadzovali najmä poslanci svojimi návrhmi zákonov. Ako prehru zjavne odôvodnených ekonomických argumentov je možné považovať to, že po vrátení novely zákona o dani z dedičstva, darovania, prevodu a prechodu nehnuteľností zo strany prezidenta na opätovné prerokovanie do NR SR poslanci schválili novelu zákona, ktorá v rozpore so všetkými princípmi teoretických požiadaviek na dobrý daňový systém a empirickými výsledkami praxe ponecháva progresívne zdanenie v prípade dane z prevodu a prechodu nehnuteľností a to dokonca rozdielne pre rôzne skupiny daňovníkov.

Ak sa pokúsime zhodnotiť túto časť vládnej predstavy reformy daní nezaujate a z pohľadu teórie je možné konštatovať, že jedným z základov vládnej predstavy reformy daní je

posilnenie úlohy majetkových daní v systéme daní. Tento vládny cieľ je zároveň najviac kritizovaným zo strany oponentov, či už vo vláde (Ministerstvo hospodárstva SR) alebo ostatných (Demokratická strana, Združenie podnikateľov Slovenska).

Zo štátneho rozpočtu SR na rok 2002 vyplýva, že majetkové dane predstavujú 0,83 % z celkových daňových príjmov. Priemer v krajinách OECD podľa údajov z roku 1993 predstavoval 5,7%, tento pomer bol v Českej republike v roku 1995 1,3%. V niektorých krajinách OECD (USA, Kanada, Japonsko) dokonca tento pomer presiahol v roku 1993 11%. Z uvedených čísiel vyplýva, že v porovnaní s krajinami OECD teda existuje priestor na posilnenie úlohy týchto daní.

Za výhody majetkových daní možno ozačiť tieto:

- a) zohľadňujú dodatočnú platobnú kapacitu daňovníkov a prispievajú ku zvýšeniu horizontálnej i vertikálnej daňovej spravodlivosti. Zároveň však treba povedať, že celková spravodlivosť daňového systému vyplýva predovšetkým z dôchodkových daní a daní zo spotreby a až potom z majetkových daní,
- b) majetkové dane umožňujú uplatnenie princípu prospechu. Napr. vlastníci nehnuteľností platia prostredníctvom dane z nehnuteľností za služby infraštruktúry v mieste, kde je nehnuteľnosť situovaná, pričom služby verejnej infraštruktúry zvyšujú zároveň hodnotu ich nehnuteľnosti,
- c) majetkové dane nemajú, na rozdiel od dôchodkových daní, priamy distorzný účinok na prácu, môžu však negatívne ovplyvňovať úspory, nakoľko zdaňujú vlastne akumulovaný výsledok práce,
- d) majetkové dane nabádajú vlastníkov k racionálnejšiemu a efektívnejšiemu nakladaniu s majetkom.

Majetkové dane však majú i viaceré nevýhody:

- a) nerovnosť v zdanení hnutel'ného a nehnuteľného majetku, nakoľko predmetom zdanenia bývajú najčastejšie nehnuteľnosti,
- b) v prípade majetkových daní ide vlastne o dvojité zdanenie toho istého objektu. Každý majetok totiž pochádza z akumulovaných dôchodkov, ktoré už boli pri svojej tvorbe

zdanené,

- c) majetkové dane negatívne ovplyvňujú úspory, postihujú totiž akumuláciu dôchodkov a kapitálu a nie ich spotrebu.

Vychádzajúc z uvedeného ZPS zastáva názor, že

- a) v prípade, ak by daň z motorových vozidiel mala úplne nahradiť cestnú daň bude takáto zmena priaznivo vplývať na daňovú spravodlivosť, nakoľko verejnú cestnú infraštruktúru využívajú nielen podnikateľské subjekty (vozidlá, ktorých sú dnes predmetom cestnej dane) ale všetci držiteľia motorových vozidiel,
- b) so zvýšením úlohy majetkových daní je v súčasnosti možné súhlasiť len vtedy, ak by bolo sprevádzané masívnejším znížením priamych daní. Za súčasnej ekonomickej situácie je neúčelné a nespravodlivé, vlastne druhýkrát zdaňovať majetok, ktorý bol obstaraný z už výrazne zdanených príjmov. Táto nevýhoda majetkových daní prevažuje i vyššie uvedené výhody majetkových daní.

1.1.2. Posilnenie úlohy nepriamych daní

Ďalšou charakteristikou vládneho návrhu reformy daní je ďalšie zvyšovanie úlohy nepriamych daní oproti priamym daniam. S týmto cieľom reformy daní súhlasia i predkladatelia alternatívnych či pozmeňovacích návrhov.

Za výhody nepriamych daní možno považovať:

- a) neutralitu dane, jej technika umožňuje aby konečný podiel dane v cene tovaru alebo služby zodpovedal zákonnej sadzbe a nediskriminuje teda komodity s vyšším počtom stupňov spracovania. Refundácia dane na vstupe vylučuje možnosť „zdanenia už zdaneného“ teda viacnásobné zdanenie inputov,
- b) možnosť zdaňovať služby, vo všeobecnosti existuje u služieb väčšia možnosť daňových únikov pri iných formách zdaňovania,
- c) výhodnosť pre medzinárodný obchod, technika dane totiž umožňuje vývoz bez dane, čo je nevyhnutnou podmienkou konkurencieschopnosti výrobkov na medzinárodných trhoch,
- d) odolnosť proti daňovým únikom, systém refundácie dane na základe evidencie o dani

zaplatenej zo vstupov stavia platiteľa dane do reťazca, v ktorom má každý záujem na potvrdení o zaplatení dane v cene tovaru alebo služby.

Nepriame dane však majú i svoje nevýhody:

- a) administratívna náročnosť, a to tak na strane štátu, ako aj na strane platiteľov,
- b) obavy so zvýšenia inflácie, táto obava je však namieste najmä pri počiatočnom zavedení tejto dane, kedy znamená jednorázovú hrozbu zvýšenia spotrebiteľských cien,
- c) distorzné účinky selektívnych nepriamych daní, ktoré menia relatívne ceny zdanených a nezdanených statkov, čo v prípade nenulovej elasticity dopytu a ponuky vyvolá substitúciu u spotrebiteľov a výrobcov,
- d) regresívny dopad selektívnych nepriamych daní, ktorý vyplýva zo skutočností, že spotreba tovarov, zdanených týmito daňami (tabak, alkohol, pohonné hmoty a pod.) nie je proporcionálna k dôchodkom daňovníkov, ale na daňovníkov s nižšími dôchodkami pripadá väčší podiel. Vysoké selektívne spotrebné dane teda môžu nežiadúcim spôsobom ovplyvniť celkovú spravodlivosť daňového systému.

Možno teda konštatovať, že

- a) posilňovanie úlohy nepriamych daní je nevyhnutné už len preto lebo harmonizácia nepriamych daní (najmä dane z tabaku, dane z uhl'ovodíkových palív, ale aj DPH) je nevyhnutná pre náš vstup do EÚ, ak však nemá dôjsť k celkovému zvýšeniu daňového zaťaženia, musí zároveň dochádzať k daňovému zaťaženiu priamymi daňami,
- b) je potrebné citlivo zvážiť výšku jednotlivých nepriamych daní a to preto, aby nezasiahli výrazne negatívnym spôsobom kúpnu silu obyvateľstva, alebo aby nepredstavovali významné možnosti pre nárast tieňovej ekonomiky, na obmedzenie ktorej v danej chvíli sily vlády nestačia, ako tomu bolo pri jednorázovom väčšom zvýšení spotrebnej dane z tabaku či spotrebnej dane z liehu,
- c) nie je dôvod zbytočne odsúvať odstránenie najvýznamnejšej deformácie v zákone o DPH a to odstránenie podmienky, ktorá viaže odpočet dane na vstupe na zaplatenie dane platiteľovi, ktorý zdaniteľné plnenie uskutočnil. Je nesporné, že v dôsledku odstránenia tejto podmienky dôjde k zvýšeniu nárokov na výdavkovú stránku štátneho rozpočtu (vrátenie doteraz zadržovaných odpočtov) a teda by bolo výhodnejšie rozložiť tieto nároky na dlhšie

časové obdobie.

1.1.3. Znižovanie priamych daní

Daň z príjmu, ktorú daňová teória zaraďuje medzi priame dane, je nástrojom v rukách štátu, s ktorým sa výrazne zasahuje do ekonomiky. Je to veľmi citlivá daň z dôvodu, že je viditeľná - každý daňovník si vie daň vypočítať a urobiť príslušný záver. Daň z príjmov právnických osôb je z makroekonomického hľadiska významná daň, u ktorej si osobitnú pozornosť zasluhuje spôsob stanovenia jej základu - najmä vo vzťahu k možným odpočítateľným položkám, daňové odpisy a samotná sadzba dane. Ako výsledok realizácie vládnych zámerov a kompromisov s alternatívnymi návrhmi zákonov bola prijatá a 1. januára 2002 nadobudla účinnosť novela zákona o daniach z príjmov, ktorá okrem iného znížila sadzbu dane z príjmov právnických osôb na 25%, rozšírila daňové pásma pre fyzické osoby, zmenila marginálnu sadzbu dane pre fyzické osoby a významnejším spôsobom zasiahla i do spôsobu stanovenia základu dane (najmä pokiaľ ide o odpočítateľné položky od základu dane).

1.1.3.1. Daň z príjmu fyzických osôb

Táto daň je v súčasnosti pomerne komplikovanou daňou vzhľadom na jej rôznorodý predmet zdanenia. Súčasne táto daň obsahuje v sebe aj niektoré sociálne aspekty, ktoré by sa svojou povahou a charakterom mohli preradiť do inej oblasti, kde by pôsobili adresnejšie. Za všetky uvediem aspoň úľavy pre zdravotne postihnutých občanov, zníženú sadzbu dane pre poľnohospodárov a pod.

Vláda deklarovala v tejto oblasti svoj zámer znížiť daňové zaťaženie, a to zvýšením nezdaniteľnej časti dane u príjmu fyzických osôb, celkovým prehodnotením jednotlivých druhov odpočítateľných položiek od základu dane, prehodnotením, resp. rozšírením daňových pásiem a znížením sadzieb dane, ako aj zavedením „investičného úveru“ pre fyzické osoby – podnikateľov, ktoré nie sú zdaňované iným zvýhodneným daňovým režimom (napr. paušálnou daňou). Veľká časť týchto cieľov vlády bola realizovaná novelou zákona o daniach z príjmov, ktorá nadobudla účinnosť 1. 1. 2002. Táto novela zaviedla valorizáciu daneprostého minima

podľa indexu životných nákladov, zníženie sadzieb dane ako aj investičný úver, ktorého cieľom je aspoň čiastočne zrovnoprávniť fyzické osoby – podnikateľov s právnickými osobami. Naďalej však existuje priestor na zníženie daňového zaťaženia fyzických osôb a to tak cestou znižovania počtu daňových pásiem, ako aj znižovaním marginálnych sadzieb dane.

1.1.3.2. Daň z príjmu právnických osôb

Daň z príjmov právnických osôb je svojou podstatou významnou daňou, prostredníctvom ktorej sa odčerpávajú disponibilné zdroje daňového subjektu. Mimoriadne citlivá v tejto súvislosti je otázka stanovenia rozsahu výdavkov, ktoré si daňovník môže uplatniť na ťarchu daňových príjmov. Osobitnú formu výdavkov predstavujú daňové odpisy, ktoré sú významným finančno-ekonomickým nástrojom štátu, ktoré priamo ovplyvňujú základ dane na jednej strane a na druhej strane sú nástrojom pre urýchlenie procesu obnovy a modernizácie majetku u daňovníka.

Zámerom daňovej politiky vlády u dane z príjmov právnických osôb je zo strednodobého hľadiska zníženie daňového zaťaženia, a to týmito cestami:

- a) znížením sadzby dane, táto cesta bola využitá, keď sa sadzba dane z príjmov právnických osôb znížila zo 40% najprv na 29% a s účinnosťou od 1. 1. 2002 na 25%, treba však povedať, že nebola využitá v dostatočnej miere a rezervy v tejto oblasti stále pretrvávajú,
- b) korekciou v odpisovej politike a zavedením investičného úveru, pričom tieto vládne zámery doposiaľ neboli realizované,
- c) úpravou stanovenia základu dane; prehodnotením skupiny výdavkov, ktoré môžu byť uznané ako výdavky, prostredníctvom ktorých sa dosiahli príjmy, možno povedať, že s účinnosťou od 1. 1. 2002 sa zo zákona odstránili aspoň niektoré anomálie v tomto smere, napríklad limit 85% nákladov na spotrebu pohonných látok,
- d) kombináciou zníženia sadzby dane a úpravou základu dane.

1.1.4. Právna perfektnosť daňového systému

Jednou s požiadaviek na dobrý daňový systém je právna perfektnosť daňového systému. V tejto

súvislosti je nevyhnutné prejsť od čiastkových novelizácií daňových zákonov k ich premyslenej a pokiaľ možno jednorázovej reforme. Treba totiž brať do úvahy, že v prípade vstupu SR do EÚ bude tento fakt samotný znamenať, že slovenskí daňovníci sa budú musieť oboznámiť s množstvom predpisov európskeho práva, čo bude zvyšovať ich administratívne náklady. To najmenšie, čo pre nich môže vláda urobiť, je nezvyšovať ďalej tieto náklady mnohokrát nezmyselnými čiastkovými novelizáciami. Myslíme si, že akceptovanie návrhu ZPS na prijatie daňového kódexu, ktorý by pre všetky druhy daní zhodne a v súlade s ostatnými právnymi predpismi vymedzil základné pojmy a ich význam by výrazne prispelo k uplatneniu tejto požiadavky na dobrý daňový systém. Ďalšou zo Smithových požiadaviek na dobrý daňový systém je požiadavka, aby daňovník platil daň vtedy, kedy sa mu to najviac hodí, vtedy, keď je jeho platobná schopnosť čo najvyššia. Prijatie novely zákona o účtovníctve, ktorá má umožniť, aby hospodársky rok (a tým i zdaňovacie obdobie pre daň z príjmov) bol odlišný od kalendárneho roka, taktiež prispieje k tomu, že slovenský daňový systém sa v rámci svojich možností bude čoraz viac približovať k požiadavkam, ktoré teória na dobrý daňový systém kladie.

1.2. Základné predstavy Združenia podnikateľov Slovenska o potrebných krokoch, smerujúcich k efektívnej reforme daní na Slovensku

Združenie podnikateľov Slovenska (ZPS) prezentovalo ucelenú predstavu o potrebných krokoch, smerujúcich k reforme daní už v roku 1998. Možno, žiaľ, konštatovať, že pokrok v realizácii navrhovaných krokov za uplynulé roky je tak malý, že prevažná väčšina predstáv a požiadaviek z roku 1998 doposiaľ nestratila na svojej aktuálnosti.

- a) ZPS presadzuje orientáciu daňovej politiky na nepriame dane, spojenú so znižovaním priamych daní. Výhodu nepriamych daní vidí ZPS najmä v neutralite týchto daní, ich odolnosti proti daňovým únikom a výhodnosti pre medzinárodný obchod.
- b) Jedným zo základných cieľov ZPS je dosiahnuť, aby daňové a poplatkové zaťaženie (berúc pritom do úvahy i príspevky na sociálne zabezpečenie) nepôsobilo na podnikateľov likvidačne v žiadnom odvetví.

ZPS ako jeden z mála autorov alternatívnych koncepcií reformy daňového systému chápe dane nielen ako platby, ktoré tvoria daňovú kvótu I. ale v súlade s koncepciami OECD i povinné platby, ktoré tvoria daňovú kvótu II. Daňová kvóta II na rozdiel od daňovej kvóty I zohľadňuje i výšku príspevkového zaťaženia.

- c) ZPS žiada zvýšiť podiel obcí a regiónov na rozhodovaní o použití daní a ich kompetencie pri správe daní,
- d) ZPS je za prijatie Zákonníka daní a poplatkov, ako komplexnej právnej úpravy, týkajúcej sa daní.

Týmto cieľom sa ZPS zameriava na tú charakteristiku dobrého daňového systému, ktorá hovorí o tom, že daňový systém má byť právne perfektný. ZPS navrhuje prijatie zákonníka daní a poplatkov, ktorý by mal byť vo vzťahu k ostatným daňovým predpisom všeobecným právnym predpisom a pritom by mal:

1. Zjednodušiť existujúcu daňovú sústavu
  2. Dôsledne dodržiavať princíp, že dane majú byť ukladané iba zákonom.
ZPS namieta voči tomu aby Ministerstvo financií SR, prípadne iné orgány verejnej moci, ako je zákonodárna moc, svojimi opatreniami stanovovalo povinnosti nad rámec zákonov.
  3. Vzájomne zosúladiť pojmy a vzťahy, upravené tak jednotlivými právnymi predpismi, upravujúcimi dane ako aj ostatnými platnými právnymi predpismi.
Stav, keď daňové predpisy nepoužívajú termíny, zavedené a definované ostatnými platnými právnymi predpismi, značne zneprehľadňuje situáciu a tento stav považuje ZPS za jeden z hlavných problémov súčasnej daňovej legislatívy.
  4. Vytvoriť stabilné a jasné pravidlá fungovania pre všetkých účastníkov trhu.
ZPS namieta voči zvýhodňovaniu niektorých skupín daňovníkov napríklad daňovými úvermi príp. inými typmi úľav, pretože tieto považuje za nástroje, ktoré výrazne deformujú hospodársku súťaž.
- e) ZPS považuje za nevyhnutné vyrovnanie postavenia daňových subjektov voči daňovým úradom a rovnakú ochranu záujmov i majetku daňovníkov a štátu pri dôslednom dodržiavaní princípov, zakotvených v Ústave SR.

ZPS opakovane tvrdí, že súčasné procesné postavenie daňovej správy nerešpektuje rovnosť všetkých subjektov garantovanú Ústavou SR a preto navrhuje odstránenie viacerých inštitútov daňového procesného práva napr. daňová exekúcia, existencia opravných prostriedkov – odvolaní – ktoré nemajú odkladný účinok a podobne.

f) Jednou z dôležitých požiadaviek ZPS je i zavedenie povinnosti daňových úradov pomáhať daňovníkom pri správnom určení základu dane.

g) ZPS presadzuje zvýšenie zodpovednosti daňových orgánov za nekompetentný výkon správy daní.

ZPS žiada aby štátne orgány a najmä ich konkrétni pracovníci zodpovedali, a to nielen v rovine verbálnych deklarácií, ale aj v skutočnosti a majetkovo, za škodu, ktorú spôsobia nesprávnou aplikáciou daňových predpisov daňovníkom.

h) ZPS chce taktiež dosiahnuť, aby princíp výpočtu daní vychádzal čo najviac zo skutočného stavu a čo najmenej sa opieral o fiktívne konštrukcie a príjmy

Túto svoju predstavu konkretizovalo ZPS napr. snahou znížiť vysoké marginálne sadzby v prípade dane z príjmov fyzických osôb, možnosťou indexovať niektoré položky odpočítateľné od základu dane v závislosti od vývoja inflácie, možnosťou vytváranie daňovo uznateľných opravných položiek k nedobytným pohľadávkam a pod.

2. Založenie a podnikanie obchodných spoločností

2.1. Založenie podniku a registrácia

Proces zriadenia podniku na Slovensku hodnotia investori často ako ťažkopádny a byrokratický, a to aj v porovnaní s inými investičnými teritóriami v strednej Európe, investori a právnici charakterizovali slovenskú právnu úpravu ako zmätočnú, mnohokrát poukazovali na absenciu právnej úpravy v niektorých oblastiach. Samotný proces zriadenia podniku je podľa štúdie na Slovensku zdĺhavejší než vo väčšine iných krajín strednej Európy, najmä krajín Višegrádskej štvorky, a spravidla trvá od dvoch do šiestich mesiacov.

Ak chce zahraničná osoba podnikat' na Slovensku, môže založiť dcérsku obchodnú spoločnosť podľa Obchodného zákonníka so sídlom na Slovensku alebo zriadiť na území Slovenska podnik alebo organizačnú zložku podniku. Pre vznik obchodnej spoločnosti so sídlom na Slovensku sa vyžaduje zápis do obchodného registra. Oprávnenie na podnikanie zahraničnej osoby, ktorá na území Slovenska nezakladá dcérsku spoločnosť ale zriaďuje na území Slovenska podnik alebo organizačnú zložku vzniká zápisom do obchodného registra. Predpokladom zápisu do obchodného registra v oboch prípadoch je získanie živnostenského alebo iného oprávnenia na vykonávanie podnikateľskej činnosti. V procese registrácie obchodnej spoločnosti založenej zahraničnou osobou alebo podniku, resp. organizačnej zložky zahraničného podnikateľa, Obchodný zákonník stanovuje iba minimálne rozdiely medzi tuzemskými a zahraničnými osobami. Pokiaľ má byť zahraničná fyzická osoba osobou oprávnenou konať v mene spoločnosti, alebo jej zodpovedným zástupcom podľa živnostenského zákona, musí táto fyzická osoba získať povolenie na dlhodobý alebo trvalý pobyt na Slovensku.

V súčasnosti systém registrácie podnikateľov v obchodnom registri zabezpečuje sieť ôsmich registrových súdov. Obchodné registre vedú okresné sudy v sídle krajských súdov. Registračný systém doposiaľ nie je centralizovaný ani prepojený. Zápis do obchodného registra súd zverejňuje. Zápis podnikateľa do obchodného registra registrový súd oznámi príslušnému daňovému úradu, štatistickému úradu a orgánu, ktorý vydal preukaz živnostenského alebo iného

podnikateľského oprávnenia. Podnikateľ sa musí zaregistrovať u príslušného správcu daní, a ak zamestnáva zamestnancov, i u príslušných orgánov sociálneho zabezpečenia, zdravotného poistenia a na okresnom úrade práce.

Na prvý pohľad je proces registrácie jednoduchý. Pre investora, najmä zahraničného, je však registračný proces spojený s viacerými prekážkami. Nečinnosť a pomalosť súdov spôsobuje sklzy, často významné, v procese registrácie. Je známe, že ak investori postupovali pri zakladaní spoločnosti riadnymi kanálmi, proces vzniku spoločnosti na Slovensku, vrátane získania živnostenského alebo iného oprávnenia a ďalších formalít, trvá dva až šesť mesiacov. S pozoruhodnou otvorenosťou však väčšina tiež priznala, že "motivovala" registrový súd, prípadne ďalšie orgány a zabezpečila si priebeh tohto procesu za dva až tri týždne. Ďalším problémom, na ktorý poukázali investori, bola subjektívnosť, nedostatočná transparentnosť a nejasnosť postupu v procese registrácie. V niektorých prípadoch sa tento aspekt dá zlepšiť zavedením štandardizovaných formulárov, prípadne ustanovením jednotnej metodiky pre všetky registrované miesta.

Hoci sa slovenský systém obchodného registra podobá systémom vo viacerých okolitých štátoch, je zaťažovaný zdĺhavým a v niektorých prípadoch málo transparentným procesom schvaľovania. Súdny registračný systém nie je schopný zvládnuť pracovnú záťaž, s čím súvisí problém korupcie, najmä v prípade potreby rýchleho postupu. Mnohí, najmä zahraniční, investori vnímajú situáciu tak, že Slovensko úmyselne spomaľuje proces vstupu investorov tým, že udržuje značne zložitý a netransparentný proces registrácie. Ťažkosti, ktoré vyplývajú z fungovania súdneho registračného systému a ktoré súvisia aj s celkovo nízkou efektívnosťou slovenského súdnictva, vedú mnohých odborníkov k tomu, že odporúčajú presunúť register na správny orgán mimo systému súdov. Registre v niektorých bývalých postkomunistických krajinách (napr. v Lotyšsku) sú podľa štúdie FIAS schopné vybaviť registráciu podniku do dvoch dní.

Súčasný systém rozsiahlych požiadaviek na registráciu môže odradiť najmä zahraničných investorov od toho, aby na Slovensku zriadili svoj podnik. Dlhý registračný proces, počas ktorého môže investor cítiť potrebu uzatvoriť viacero obchodných zmlúv, a to ešte predtým, ako

získa ochranu obmedzeného ručenia právnickej osoby, môže byť zvlášť neprít'azlivý pre investorov, ktorí sú zvyknutí na ochranu spoločnosti predtým, ako začnú podnikat', a ktorí majú možnosť investovať aj inde. To vedie k narastaniu počtu tzv. ulít ("shell companies", zaregistrovaných spoločností, ktoré nevyvíjajú žiadnu činnosť), ktoré sa zaregistrujú a neskôr predajú podnikom, ktoré sa chcú vyhnúť zdĺhavému procesu registrácie.

Jednou z hlavných príčin oneskorovania procesu registrácie je obrovský nával nevybavených návrhov na zápis podaných príslušným súdom. Za posledné dva roky obdržalo 8 súdov zodpovedných za registráciu podnikov 81 761 návrhov. Väčšina týchto návrhov (vyše 60 000) sa týkala zápisu novej spoločnosti s ručením obmedzeným. Okrem žiadostí o zápis nových podnikateľov museli súdy tiež vybavovať žiadosti o zápisy zmien právneho stavu podnikateľov (napr. zmeny v orgánoch, zmeny stanov, zvýšenie základného imania). Spracovanie takýchto zmien súdmi môže trvať aj rok. Napríklad len v máji 1999 takýchto podaní bolo cca 2800.

Problematika zverejňovania údajov o obchodných spoločnostiach ako aj kontroly procesu smerujúceho ku vzniku obchodných spoločností je predmetom úpravy prvej smernice o práve obchodných spoločností č. 68/151/EHS z 9. 3. 1968 o koordinácii záruk, ktoré od obchodných spoločností požadujú členské štáty pre ochranu záujmov členov a ostatných strán, tzv. publikačnej smernice. Publikačná smernica určuje rozsah a spôsob publikovania údajov o obchodných spoločnostiach, účinky publikovaných údajov voči tretím osobám, neplatnosť založenia obchodných spoločností a kontrolu procesu založenia obchodnej spoločnosti v čase jej vzniku. Na publikačnú smernicu odkazujú aj ostatné smernice o práve obchodných spoločností pokiaľ ide o spôsob publikovania povinne zverejňovaných údajov.

Z hľadiska aproximácie slovenskej právnej úpravy s právom EÚ, je nutné prispôsobenie právnej úpravy obchodného registra z hľadiska rozsahu ako aj spôsobu zverejňovania povinne zverejňovaných údajov.

Práce na prispôsobení slovenskej právnej úpravy obchodného registra právu EÚ mali za cieľ urýchlenie konania vo veci zápisu do obchodného registra, vytvorenie uceleného systému

vedenia obchodného registra ako verejného zoznamu. V tejto súvislosti boli v rokoch 2000 a 2001 navrhované nasledovné opatrenia:

- a) Zaviesť zbierku listín pri obchodnom registri s cieľom zrealizovať obchodný register ako verejný zoznam a zbierku údajov tak, aby každý mal prístup nielen k informáciám zapísaným v obchodnom registri ale aj k zdrojom týchto informácií, t. j. k listinám, na základe ktorých je zápis v obchodnom registri vykonaný (prostredníctvom digitálnej formy). Toto opatrenie bolo vykonané čiastočne zriadením zbierky listín, ako verejnej zbierky s možnosťou nahliadania do dokumentov. Skutočnosť, že nie je v elektronickej forme a súdy nie sú technicky a personálne spôsobilé umožniť nahliadnutie v požadovanom rozsahu, činí z tohto inštitútu iba formálny prostriedok na uplatnenie práv. Osobné nahliadanie v stiesnených priestoroch súdu a robenie výpiskov sú z hľadiska trhových potrieb prakticky neupotrebitelné.
- b) Doplniť register údajov povinne zapisovaných v obchodnom registri v zmysle smerníc EÚ o práve obchodných spoločností a zakotviť povinnosť zverejňovania určitých listín v zbierke listín. V nadväznosti na predchádzajúce, doplniť rozsah povinne zverejňovaných údajov v Obchodnom vestníku. Toto opatrenie bolo realizované novelou Obchodného zákonníka účinnou od 1.1.2002.
- c) V súlade s publikačnou smernicou slovenská právna úprava obchodného registra (§ 27 ods. 2 Obchodného zákonníka) zakotvuje, že skutočnosti zapísané v obchodnom registri sú účinné voči každému odo dňa, ku ktorému sa zápis vykonal (tzv. princíp pozitívnej materiálnej publicity). Proti tomu, kto koná v dôvere v zápis do obchodného registra, nemôže ten, koho sa zápis týka, namietat, že zápis nezodpovedá skutočnosti (tzv. princíp negatívnej materiálnej publicity). Podľa čl. 3 ods. 7 publikačnej smernice sa tretie osoby môžu tiež vždy spoliehať (dovoľávať) na akékoľvek dokumenty a konkrétne údaje, v súvislosti s ktorými sa ešte neukončili formality týkajúce sa ich zverejnenia, s výnimkou prípadov, keď nezverejnením nenadobudli účinnosť. Toto opatrenie bolo realizované novelou Obchodného zákonníka účinnou od 1.1.2002. Zapísané údaje sú voči tretím osobám účinné odo dňa ich zverejnenia, avšak novela Obchodného zákonníka zaviedla

možnosť negovania účinkov pozitívnej materiálnej publicity, t.j. zapísané údaje sú voči tretím osobám účinné skôr, ak zapísaná osoba preukáže, že tretia osoba o týchto údajoch resp. obsahu listín vedela pred ich zverejnením, ide o prípady deklaratórnych zápisov do obchodného registra (§ 27 ods.4),

- d) Na zdynamizovanie obchodných vzťahov je nevyhnutné upraviť (v súlade s publikačnou smernicou) pre zápisy s deklaratórnym účinkom možnosť negovania účinkov pozitívnej materiálnej publicity s odvolaním sa na vedomosť o skutočnostiach, ktoré ešte nie sú zapísané do obchodného registra. To znamená zaviesť právnu úpravu, ktorá umožní v prípade deklaratórnych zápisov do obchodného registra (napr. pri zápise členov štatutárnych orgánov do obchodného registra), aby sa tretie osoby, ak majú vedomosť o zmene tejto mohli dovolávať. Tým nebude potrebné čakať na vykonanie zmeny zápisu v obchodnom registri. Na ochranu verejnosti pred nezapísanými zmenami alebo zmenami rozsahu konateľských oprávnení štatutárnych orgánov alebo ich členov by sa tak mohol využívať princíp negatívnej publicity (pri ktorom spoločnosť nemôže namietat' zmeny do vykonania zápisu, resp. publikovania vo vestníku) v kombinácii s možnosťou negovania publicity (v rámci ktorej tretia osoba v prípade dôkazu vedomosti o zmene môže trvať na platnosti úkonu urobeného novým štatutárnym orgánom). Široké využívanie možnosti negovania princípu publicity čiastočne "rozkladá" obchodný register ako verejný zoznam, nakoľko tretie osoby sa spoliehajú na oznámenú zmenu (na základe solemnizačnej notárskej zápisnice), a teda sa popiera zápis v registri. Na druhej strane však nie je potrebné čakať na vykonanie zmeny v obchodnom registri. Toto opatrenie bolo realizované novelou Obchodného zákonníka účinnou od 1.1.2002.
- e) Spresniť právnu úpravu tzv. predbežnej spoločnosti, t. j. právnu úpravu oprávnenia zakladateľov, resp. prvých orgánov obchodnej spoločnosti konať za spoločnosť pred jej zápisom do obchodného registra v súčasnosti § 64 Obchodného zákonníka). Zároveň je potrebné rozšíriť možnosť konania za spoločnosť v tomto období, v súčasnosti sú zakladatelia v období medzi založením a vznikom obchodnej spoločnosti oprávnení konať za spoločnosť iba vo veciach súvisiacich so vznikom spoločnosti. Toto opatrenie bolo realizované novelou Obchodného zákonníka účinnou od 1.1.2002.

- f) Upraviť neplatnosť založenia obchodnej spoločnosti s cieľom garantovať právnu istotu tretích osôb tak, aby po zápise obchodnej spoločnosti do obchodného registra nemohli spoločníci ani tretie osoby napadnúť platnosť založenia spoločnosti. Je potrebné obmedziť možnosť súdu rozhodnúť o zrušení obchodnej spoločnosti a jej likvidácii, ak bol pri založení spoločnosti porušený zákon (v súčasnosti § 68 ods. 6 Obchodného zákonníka) na zákonom taxatívne vymedzené prípady. Toto opatrenie bolo realizované novelou Obchodného zákonníka účinnou od 1.1.2002. Nové ustanovenie § 68a Obch. zákonníka upravuje neplatnosť spoločnosti tak, že po vzniku spoločnosti nemožno zrušiť rozhodnutie súdu, ktorým sa povoľuje zápis spoločnosti do obchodného registra a nemožno sa domáhať určenia, že spoločnosť nevznikla. O neplatnosti spoločnosti a jej vstupe do likvidácie môže rozhodnúť len súd, a to len v taxatívne vymedzených prípadoch (§ 68a ods.2), avšak právna postavenie subjektov, ktoré s neplatnou spoločnosťou vstúpili do právnych vzťahoch, nie je ohrozená, pretože tieto vzťahy nezanikajú, sú z nich zviazaní spoločníci,
- g) Spresniť vyjadrenie konštitutívneho účinku zápisu do obchodného registra tam, kde právna úprava viaže účinky na zápis do obchodného registra, a to tak, aby nebolo sporným, ktorý zápis má konštitutívny a ktorý deklaratórny účinok. (Kde zákon výslovne neviaže účinky na zápis do obchodného registra má zápis do obchodného registra deklaratórny účinok.) Toto opatrenie bolo realizované novelou Obchodného zákonníka účinnou od 1.1.2002.
- h) S cieľom odbremeniť sudcov od nadbytočných administratívnych prác a zefektívniť a zrýchliť prácu súdov je potrebné umožniť, aby v jednoduchých veciach mohli vykonávať úkony v konaní o zápise do obchodného registra iné osoby ako sudcovia. Ide najmä o jednoduché administratívne úkony a prípady, kde zápis má len deklaratórny účinok. Novela Občianskeho súdneho poriadku zaviedla „nový inštitút - vyšší súdny úradník“, ktorý môže vydávať rozhodnutia a vykonávať iné úlohy súdu v rozsahu ustanovenom zákonom.

- i) S cieľom zjednodušenia prístupu k informáciám zverejneným v obchodnom registri prepojiť informačné systémy registrových súdov. Upraviť Občiansky súdny poriadok (§ 200d ods. 1) tak, aby zakotvoval, že registrové súdy vydávajú úradné odpisy, výpisy alebo potvrdenia o určitom zápise, prípadne potvrdenia o tom, že v registri zápis nie je (t. j. úkony podľa § 200c ods.2 Občianskeho súdneho poriadku) aj z údajov vytvorených inými registrovými súdmi. Za správnosť týchto údajov by zodpovedal registrový súd, ktorý vedie obchodný register ako verejný zoznam, v ktorom je poskytnutý údaj (pôvodne) zapísaný.

Výsledkom pôsobenia ZPS bolo zapracovanie navrhovaných opatrení do novely Obchodného zákonníka, ktorá nadobudla účinnosť 1.1.2002. Zrýchleniu súdnej práce malo napomôcť i vykonanie ďalších opatrení:

- j) Preskúmať možnosť rozšírenia požiadavky na účasť notárov pri tvorbe niektorých právnych úkonov obchodnej spoločnosti (širšie použitie tzv. solemnizačných notárskych zápisníc). Právna úprava v súčasnosti na niektorých miestach nepresne formuluje požiadavku na formu notárskej zápisnice (napr. § 187 ods. 2 Obchodného zákonníka). Požiadavka vyhotovenia notárskej zápisnice o právnom úkone spoločnosti nadobúda na význame pri akceptovaní možnosti negovania účinkov pozitívnej publicity, napr. vyhotovenie zápisnice z valného zhromaždenia o odvolaní a voľbe členov štatutárneho orgánu spoločnosti vo forme notárskej zápisnice o právnom úkone možno považovať za verejnú listinu, ktorej sa možno dovolávať v čase pred zápisom zmeny v obchodnom registri pri zachovaní dostatočnej ochrany tretích osôb.
- k) Preskúmať potrebné dokumentačné náležitosti na registráciu a pre zjednodušenie konania zvážiť zavedenie jednotných formulárov, vrátane príloh, najmä pri základných typoch zápisov ako napr. prvozápis, zápisy zmien orgánov, zmien sídla, zmien základného imania a pod. Rovnako nebol realizovaný zámer zjednodušenia administratívnych postupov formou poskytnutých formulárov.
- l) Vzhľadom na špecifiká konania vo veci zápisu do obchodného registra analyzovať možnosť upraviť osobitnou právnou úpravou niektoré otázky konania pre registrovým

súdom, najmä špecifikovať účastníkov registrového konania, ustanoviť okolnosti, pri ktorých sa konanie vo veci zápisu do obchodného registra preruší, najmä v prípade podania návrh na neplatnosť úkonu; pre zabránenie zneužívania takejto právnej úpravy upraviť zodpovednosti za škodu spôsobenú neopodstatnenou žalobou. Osobitná úprava v zmysle tohto opatrenia vykonaná nebola, pričom by nesporne napomohlo veci upraviť aj ďalšie otázky, čo by znížilo administratívnu náročnosť činnosti účastníkov a aj registrových súdov.

- m) Preskúmať možnosť zaviesť zvýšené súdne poplatky v závislosti od rýchlosti vykonania zápisu do obchodného registra. Predpokladom takejto právnej úpravy je kvalifikovaný návrh na začatie konania (navrhované riešenie predpokladá stanovenie lehoty na vydanie rozhodnutia, ktorá môže začať plynúť od podania kvalifikovaného a úplného návrhu na začatie konania). Predložiť analýzu finančných a personálnych požiadaviek v súvislosti s takouto úpravou. Nesporne účinná a najmä protikorupčná úprava tzv. urýchľovacích poplatkov bola zavedená, avšak v účinnosti bola ponechaná iba 5 mesiacov a to od 1.1.2002 do 1.6.2002. Ani počas krátkej účinnosti však toto opatrenie nebolo zo strany súdov prakticky realizované.

Na odstránenie výkladových problémov právnej úpravy obchodného registra je nevyhnutné zmeniť, spresniť a vzájomne prepojiť právnu úpravu obchodného zákonníka a súvisiacich právnych predpisov a pri príprave návrhov iných právnych predpisov dôsledne dbať na súlad v nich použíwanej terminológie s terminológiou Obchodného zákonníka a Občianskeho zákonníka.

2.1.2. Podnikanie zahraničných osôb

Vznik oprávnenia na podnikanie je upravený najmä zákonom č. 455/1991 Zb. o Živnostenskom podnikaní, prípadne ďalšími predpismi, ak nejde o živnosti. Na získania živnostenského oprávnenia musí fyzická osoba alebo štatutárny orgán právnickej osoby spĺňať zákonom stanovené podmienky, vrátane preukázania bezúhonnosti.

Každá právnická osoba podnikajúca podľa živnostenského zákona musí ustanoviť zodpovedného zástupcu, ktorý musí mať trvalé bydlisko alebo povolenie na dlhodobý pobyt na Slovensku. Zahraničné osoby v súvislosti so získaním povolenia dlhodobého pobytu sú zvyčajne konfrontované s dlhými vybavovacími lehotami. Vzhľadom na to, že toto povolenie je jedným z predpokladov získania živnostenského oprávnenia sa zahraniční investori najčastejšie spoliehajú na slovenských štátnych občanov, ktorí pôsobia ako zodpovední zástupcovia. Zodpovedný zástupca môže byť ustanovený len pre jednu prevádzkareň. Ak má byť prevádzkarní viac, pre každú prevádzkareň musí byť ustanovený osobitný zodpovedný zástupca.

Pokiaľ má byť zahraničná fyzická osoba ako člen štatutárneho orgánu spoločnosti osobou oprávnenou konať v mene spoločnosti musí táto fyzická osoba získať povolenie na dlhodobý alebo trvalý pobyt na Slovensku. Získanie povolenia pobytu aj v tomto prípade môže trvať pomerne dlho (t.j. viac ako šesť mesiacov) a to často vedie k tomu, že sa ustanoví ako "osoba s trvalým bydliskom" miestny právnik alebo účtovník.

Pre začatie podnikania na Slovensku je potrebné získať oprávnenie na podnikanie pred zápisom do obchodného registra. Zahraniční investori poukazujú na to, že získavanie povolenia na dlhodobý pobyt pre osoby, ktoré majú byť členmi štatutárnych orgánov spoločností založených zahraničnými investormi alebo zodpovednými zástupcami týchto spoločností, čím je podmienené vydanie živnostenského oprávnenia a následná registrácia subjektu v obchodnom registri, je časovo veľmi náročné a predstavuje jedno z najväčších časových zdržaní pre vstup na trh v období pred zápisom do obchodného registra.

Cudzinci sa môžu zdržiavať na území Slovenska počas 30 dní na turistické víza, na dlhšie obdobie však potrebujú povolenie dlhodobého pobytu. Cudzinci smú pracovať na území Slovenska iba ak majú povolenie dlhodobého pobytu. Osoby uchádzajúce sa o povolenie dlhodobého pobytu podávajú žiadosť o povolenie na dlhodobý pobyt v SR prostredníctvom zastupiteľských úradov SR v zahraničí, zahraničná osoba nemôže podať žiadosť na úrade na Slovensku.

Žiadateľ musí tiež predložiť osvedčenie, že nie je nositeľom žiadneho infekčného ochorenia a osvedčenie o tom, že nie je po ňom vyhlásené pátranie pre trestný čin. Obe osvedčenia môže dostať od príslušného úradu v domovskej krajine investora. Tieto dokumenty sa musia predložiť zastupiteľskému úradu v domovskej krajine žiadateľa. Žiadateľ o pracovné povolenie musí získať predbežné pracovné povolenie od okresného úradu práce a predložiť list od budúceho slovenského zamestnávateľa, ktorým zaručí zamestnanie.

V praxi je tento postup pre zahraničného investora veľmi zdĺhavý, musí pricestovať na Slovensko, zozbierať všetky potrebné dokumenty a potom podať žiadosť slovenskému zastupiteľskému úradu vo svojej domovskej krajine. Mnohí investori strávia až rok, kým sa im podarí získať pracovné povolenie. Ak je investor riaditeľom spoločnosti, nebude môcť začať činnosť predtým, ako takéto povolenie získa. Navyše, povolenie dlhodobého pobytu je platné jeden rok, potom sa môže predĺžiť na obdobie jedného nasledujúceho roka.

Navrhované opatrenia:

- a) Skrátenie a odformalizovanie konania na vydanie rozhodnutia o udelení povolenia na dlhodobý pobyt pre cudzincov, ktorí sú hospodársky významnými fyzickými osobami, a to v lehote najviac 30 dní od predloženia dokladov vyžadovaných zákonom.
- b) Umožnenie cudzím štátnym príslušníkom – hospodársky významným osobám – podávať žiadosť o udelenie povolenia na dlhodobý pobyt na príslušnom policajnom útvare v Slovenskej republike.
- c) Skrátenie a odformalizovanie konania pri žiadostiach cudzincov – hospodársky významných osôb – o predĺženie doby určenej povolením na dlhodobý pobyt.
- d) Umožnenie vo zvlášť odôvodnených prípadoch udeliť cudzincom –hospodársky významným osobám – povolenie na trvalý pobyt v Slovenskej republike.

Tieto opatrenia neboli realizované a v praxi naďalej spôsobujú značné problémy, vrátane priestoru na korupčné konanie. Významným posunom v danej otázke je však odstránenie

potreby povolenia na dlhodobý pobyt pre členov orgánov právnických osôb a to v prípade ak príslušná fyzická osoba pochádza z členského štátu EU, alebo OECD.

2.2. Právna úprava obchodných spoločností

Už dlhší čas sa uvažuje o vypracovaní nového Občianskeho zákonníka, ktorého súčasťou by bol aj Obchodný zákonník, prípadne časti Obchodného zákonníka bez úpravy obchodných spoločností, ktoré by boli upravené osobitným predpisom (predpismi). Takáto úprava je obvyklá aj v iných európskych krajinách. Zaviesenie tohto reformného procesu si však bude vyžadovať značný čas, ktorý sa odhaduje najmenej na dva až tri roky. Na vyriešenie najzávažnejších praktických problémov fungovania obchodných spoločností je preto nevyhnutná novelizácia právnej úpravy obchodných spoločností v Obchodnom zákonníku. Táto je potrebná aj z hľadiska aproximácie práva EÚ a adoptovania Princípov OECD o corporate governance na slovenské pomery.

Z hľadiska mnohých investorov je jedným z kľúčových problémov našej právnej úpravy obchodných spoločností chýbajúca explicitná ochrana minoritných akcionárov. Ochrana minoritných akcionárov by mala pritom byť pomerne silná, aby sa tak chránili očakávania investora a tým sa podporilo investovanie. Ochrana minoritných akcionárov je nevyhnutná aj pre rozvinutie slovenského kapitálového trhu, jednej z priorít súčasnej vlády. Samotný text Obchodného zákonníka neupravuje vnútorné pomery obchodných spoločností tak, aby boli priamo zo zákona dostatočne chránení minoritní akcionári, avšak vzhľadom na dispozitívnosť právnej úpravy, môžu vo väčšine prípadov stanovy spoločnosti priznať minoritným akcionárom väčší rozsah práv (napr. je možné inak upraviť väčšiny pri hlasovaní, znížiť percento akcionárov oprávnených požiadať o zvolanie valného zhromaždenia atď.).

Jasné vymedzenie pravidiel fungovania obchodných spoločností, ako aj ochrana minoritných akcionárov je jedným z hlavných pilierov Princípov OECD o corporate governance. Týkajú sa ich princípy – práva akcionárov a spravodlivé zaobchádzanie s akcionármi. Základ ochrany menšinových akcionárov spočíva v právnej úprave pravidiel zaväzujúcich akcionárov (v rámci

výkonu oprávnení akcionára na valnom zhromaždení) a orgánov správy a riadenia akciovej spoločnosti konať v záujme akciovej spoločnosti ako celku a všetkých jej akcionárov a neuprednostňovať vlastné záujmy na úkor akciovej spoločnosti a menšinových akcionárov. Osobitné práva menšinových akcionárov, a to práva priznané každému akcionárovi alebo práva priznané kvalifikovanej menšine akcionárov slúžia najmä na kontrolu a vynútenie dodržiavania tejto povinnosti. Ochrana menšinových akcionárov je tak integrálnou súčasťou právnej úpravy správy a riadenia akciovej spoločnosti.

Ako bolo spomínané, Slovenská republika je zviazaná prispôbiť právnu úpravu obchodných spoločností smerniciam EÚ o práve obchodných spoločností. Biela kniha identifikuje nevyhnutné zmeny v oblasti legislatívy všetkých krajín strednej a východnej Európy uchádzajúcich sa o členstvo v EÚ. V rámci prvej etapy ich prípravy na integráciu do vnútorného trhu EÚ, v oblasti práva obchodných spoločností, Biela kniha predpokladá zapracovanie prvej smernice Rady ES o práve obchodných spoločností (publikačnej smernice) a druhej smernice o práve obchodných spoločností (kapitálovej smernice). V rámci druhej etapy je potrebné zapracovať tretiu smernicu o práve obchodných spoločností (smernica o fúziách), jedenástej smernice o práve obchodných spoločností (smernica o organizačných zložkách) a dvanástej smernice o práve obchodných spoločností (smernica o jedno-osobových spoločnostiach).

Zatiaľčo niektoré zo smerníc EÚ o práve obchodných spoločností majú priamo za cieľ harmonizovať ustanovenia v oblasti ochrany akcionárov, iné sú zamerané primárne na ochranu veriteľov a tretích osôb. Vzhľadom na vzájomné prelínanie sa právnych nástrojov na ochranu menšinových spoločníkov a ochranu veriteľov, ktoré spočívajú najmä v zabezpečení transparentnosti činnosti obchodných spoločností prostredníctvom povinného zverejňovania finančných a iných informácií zo strany obchodnej spoločnosti (disclosure), aj tieto smernice nepriamo podporujú vytvorenie právneho prostredia zohľadňujúceho záujmy menšinových akcionárov.

Smernice EÚ o práve obchodných spoločností (ale aj práve cenných papierov) svojim obsahom v plnej miere nevyčerpávajú problematiku ochrany práv a záujmov menšinových akcionárov, a

to najmä pokiaľ ide o vzťah akcionárov k orgánom správy a riadenia akciovej spoločnosti. Táto oblasť je predmetom najmä Princípov OECD o corporate governance, ktoré boli vypracované s cieľom pomáhať vládam členských ale aj nečlenských štátov OECD pri ich úsilí vyhodnocovať a zlepšovať právny, inštitucionálny a regulačný rámec pre riadenie správu obchodných spoločností.

Z úpravy smerníc EÚ o práve obchodných spoločností a z Princípov OECD o corporate governance možno extrahovať zásady právnej úpravy vzťahov medzi ekonomickými vlastníkmi spoločnosti – spoločníkmi, resp. akcionármi a orgánmi správy a riadenia obchodnej spoločnosti, ich členov a veriteľov. Cieľom týchto zásad je ochrana záujmov všetkých zainteresovaných osôb ("stakeholders") -- akcionárov spoločnosti, veriteľov spoločnosti, ako aj obchodných partnerov a zamestnancov, ako aj a zabezpečenie efektívneho výkonu správy a riadenia v prospech obchodnej spoločnosti ako celku a všetkých jej spoločníkov a akcionárov. Nakoľko pri akciových spoločnostiach sú vlastníctvo a správa oddelené, zásady práva EÚ a Princípov OECD majú za cieľ zabezpečiť vlastníkom dostatočnú možnosť na zasahovanie do významných rozhodnutí, ktoré ovplyvňujú chod spoločnosti a jej finančnú výnosnosť. Právo EÚ o obchodných spoločnostiach a Princípy OECD sú založené na:

- Transparentnom výkone činnosti orgánov správy a riadenia obchodných spoločností vo vzťahu k spoločníkom, akcionárom obchodnej spoločnosti, veriteľom a všetkým zainteresovaným osobám. Na jednej strane to zahŕňa rozsiahle povinnosti zverejňovania údajov, najmä údaje týkajúce sa hospodárenia spoločnosti. Na druhej strane ide o rozsiahle informačné povinnosti voči spoločníkom, akcionárom, najmä vo vzťahu k otázkam, o ktorých spoločníci, resp. akcionári rozhodujú v rámci pôsobnosti valného zhromaždenia. (Úprava mnohých z týchto otázok sa u nás chystá v zákone o cenných papieroch.)
- Povinnosti členov orgánov správy a riadenia spoločnosti konať v záujme obchodnej spoločnosti ako celku, zaobchádzať so všetkými akcionármi rovnako, neuprednostňovať vlastné záujmy alebo záujmy niektorých spoločníkov alebo akcionárov na úkor spoločnosti alebo na úkor menšinových spoločníkov alebo akcionárov. Povinnostiam členov orgánov správy a riadenia spoločnosti, ktoré musia byť jasne a jednoznačne špecifikované, musí korešpondovať právna úprava ich zodpovednosti (fiduciárna zodpovednosť).

- Povinnosti spoločníkov alebo akcionárov rámci výkonu práv spoločníka, akcionára na valnom zhromaždení neuprednostňovať vlastné záujmy na úkor ostatných, menšinových spoločníkov alebo akcionárov.
- Právnej garancii vynutiteľnosti akcionárskych práv.

Na prispôsobenie slovenskej právnej úpravy smerniciam EÚ o práve obchodných spoločností a transponovanie Princípov OECD o corporate governance je potrebné:

- a) Zabezpečiť, aby akciová spoločnosť mala povinnosť poskytovať a zverejňovať informácie (informácie poskytované podľa súčasnej právnej úpravy ako aj informačné povinnosti spoločností predpokladané smernicami EÚ o práve obchodných spoločností) tak, aby tieto informácie boli prístupné všetkým akcionárom. Na dosiahnutie tohto cieľa je nevyhnutné zabezpečiť zavedenie:
  - zbierky listín pri obchodnom registri v zmysle publikačnej smernice EÚ,
  - zverejňovania údajov v obchodnom vestníku,
  - včasnej a dostatočnej informovanosti akcionárov pred konaním valného zhromaždenia o predmete rokovania tak, aby mohli prijímať rozhodnutia so znalosťou veci. Právna úprava musí garantovať, aby všetci akcionári boli informovaní o čase a mieste konania valného zhromaždenia (nahradíť dispozitívnu právnu úpravu spôsobu zverejňovania konania valného zhromaždenia, ak akciová spoločnosť vydala akcie na doručiteľa kogentnou právnou úpravou). Návrhy uznesení, zmien stanov, správy a iné materiály na rokovanie valného zhromaždenia musia byť akcionárom k dispozícii v dostatočnom predstihu (minimálne v mieste sídla spoločnosti musí byť zverejnená informácia, kde sa možno zoznámiť s materiálmi a dokumentami spoločnosti).
- b) Zabezpečiť vynutiteľnosť plnenia informačných povinností akciovou spoločnosťou z hľadiska rozsahu ako aj spôsobu poskytovaných informácií stanovením jasných sankcií za neplnenie.

- c) Kogentne upraviť povinnosť členov štatutárnych a kontrolných orgánov obchodnej spoločnosti konať v záujme obchodnej spoločnosti ako celku, ďalej konať s odbornou starostlivosťou, zákaz konať vo vlastný prospech, v prospech blízkych osôb alebo niektorých akcionárov na úkor obchodnej spoločnosti.
- d) Kogentne upraviť solidárnu zodpovednosť členov štatutárneho orgánu a solidárnu zodpovednosť členov kontrolného orgánu za porušenie povinností orgánov správy a riadenia spoločnosti s možnosťou, aby sa jednotliví členovia týchto orgánov mohli zbaviť tejto zodpovednosti iba za podmienok stanovených zákonom.
- e) Zabezpečiť vynutiteľnosť povinností členov štatutárnych a kontrolných orgánov, vrátane možnosti uplatňovať práva zo zodpovednosti spoločníkmi, resp. akcionármi spoločnosti v prípade, že akciová spoločnosť tieto práva neuplatňuje (tzv. derivatívna žaloba). Derivatívna žaloba je v zahraničí jedným z najvýznamnejších nástrojov na presadzovanie práv akcionárov, ochranu minoritných investorov a odškodnenie za protiprávne úkony predstavenstva. Aby sa zabránilo zbytočným súdnym konaniam, zákon môže požadovať určité minimálne kvórum akcionárov (napr. 5%), ktorí musia schváliť podanie derivatívnej žaloby, zväžiť je možné aj iné spôsoby zabránenia zneužívania práva. Súd môže odmietnuť zjavne neopodstatnenú žalobu, v prípade zjavne neopodstatnenej žaloby bude náklady na konanie znášať spoločník, resp. akcionár, ktorý nesie zodpovednosť za škodu spôsobenú neopodstatnenou žalobou a pod.
- e) Okrem derivatívnej žaloby je potrebné zaviesť právnu úpravu individuálnej žaloby spoločníka alebo akcionára o náhradu škody spôsobenej porušením právnej úpravy iným spoločníkom, resp. akcionárom pri výkone práv akcionára a povinností členov orgánov správy a riadenia spoločnosti. Poznatky zo zahraničia svedčia o tom, že priama akcionárska žaloba o náhradu škody je využívanejším nástrojom ako žaloba derivatívna.
- f) Zaviesť možnosť väčšej účasti menšinových spoločníkov alebo akcionárov na riadení spoločnosti, najmä na jej kontrole v podobe zastúpenia v dozornej rade spoločnosti. Odporúčame zavedenie kumulatívneho spôsobu hlasovania akcionárov, čo pre akcionára

znamená, že má za každú akciu vo vlastníctve jeden hlas, ktorý môže pri hlasovaní uplatniť akýmkoľvek spôsobom, t.j. napríklad aj o niektorej otázke nehlasovať a svoj hlas si "ponechať" na neskoršie hlasovanie. Použijeme príklad, kde spoločnosť má dvoch akcionárov (A a B), pričom A vlastní šesť akcií a B vlastní tri. Spoločnosť má trojčlenné predstavenstvo, všetci sú volení naraz. V režime priamej voľby bude výsledok volieb nasledovný. A odovzdá šesť hlasov oproti trom hlasom B za každého kandidáta. A preto bude vždy kontrolovať, kto sa stane členom predstavenstva, a to aj napriek tomu, že B vlastní tretinu akcií spoločnosti. V rámci kumulatívneho hlasovacieho režimu sa hlasuje o kandidátoch tak, že akcionári musia všetky svoje hlasy rozdeliť medzi kandidátov. Pri tomto spôsobe hlasovania má B dobré šance získať zastúpenie v predstavenstve. Najpravdepodobnejší výsledok bude, že A odovzdá dva hlasy na každé miesto v predstavenstve a B odovzdá všetky tri svoje hlasy na jedno miesto. Konečný výsledok bude, že A zvolí dvoch členov predstavenstva a B zvolí jedného. Aj keď bude mať A v predstavenstve väčšinu, v tejto situácii má B aspoň zastúpenie.

- g) Doplniť a spresniť v súlade so smernicami EÚ právnu úpravu prijímania rozhodnutí a ich realizácie, pokiaľ ide o osobitné postupy spoločnosti (zlúčenie, splynutie a rozdelenie spoločnosti), ktorými môže byť postavenie a záujmy menšinových spoločníkov, akcionárov ohrozené, t. j. pri zvýšení a znížení základného imania a všetkých spôsoboch zrušenia spoločnosti bez likvidácie. Zabezpečiť rozsiahlu informačnú povinnosť spoločnosti pred a pri prijímaní rozhodnutí v týchto veciach, zabezpečiť rovnaké zaobchádzanie s akcionármi v rámci týchto postupov.
- h) Zakotviť právnu úpravu vystúpenia zo spoločnosti za určitých podmienok pri zrušení spoločnosti bez likvidácie. Obchodný zákonník v súčasnosti nepriznáva minoritným akcionárom právo vystúpiť zo spoločnosti. Právo minoritného akcionára vystúpiť zo spoločnosti je v niektorých krajinách významným nástrojom na ochranu záujmov minoritných akcionárov. Toto právo zaručuje, že spoločnosť (alebo akcionár s kontrolným balíkom) musí odkúpiť za určitých podmienok akcie od minoritného akcionára, ak tento o odkúpenie požiadava. V zásade sa tieto práva uplatnia vtedy, keď minoritní akcionári nesúhlasia s konaním spoločnosti, napr. s reorganizáciou, veľkými transakciami alebo

zmenami v stanovách spoločnosti, ktoré sa dotýkajú práv akcionárov. V takejto situácii spoločnosť (alebo akcionár s kontrolným balíkom) bude na požiadanie povinná odkúpiť akcie od minoritných akcionárov, ktorí nesúhlasia s podstatnejšou zmenou. Dôvodom na ustanovenie práva vystúpiť zo spoločnosti je ochrana oprávnených očakávaní investorov. Ak spoločnosť uskutočňuje zmenu, ktorá podstatným spôsobom zmení podmienky investovania, akcionári by mali mať právo stiahnuť svoj kapitál, ktorý investovali za odlišných podmienok, a teda s odlišnými očakávaniami. Právo vystúpiť zo spoločnosti preto posilňuje dôveru investora v trhy investičného kapitálu a pomáha podporovať investície.

- i) Zvážiť možnosť viazania účasti zamestnancov v dozornej rade na vyšší počet zamestnancov. Mnohí investori poukazujú na nevhodnosť úpravy slovenského Obchodného zákonníka vo vzťahu ku konštituovaniu dozornej rady v akciových spoločnostiach s počtom zamestnancov vyšším ako 50, kde majú zamestnanci svojich predstaviteľov. Toto ustanovenie je s určitými úpravami prevzaté z nemeckého obchodného zákonníka. Tieto výhrady investorov sú pochopiteľné vzhľadom na to, že akciová spoločnosť v klasickom ponímaní je majetkom akcionárov a zamestnanci sú pracovné sily spolupracujúce so spoločnosťou na zmluvnom základe. Z tohto pohľadu je pochopiteľné, ak akcionári chcú mať plnú kontrolu nad svojim majetkom. Preto by bolo vhodné úplne vypustiť túto podmienku z príslušného ustanovenia Obchodného zákonníka.

Všetky navrhované opatrenia okrem posledného (zrušenie zastúpenia zamestnancov v dozornej rade) boli realizované novelou obchodného zákonníka účinnou od 1.1.2002. Priestor pre vymožitelnosť práv akcionárov bol vytvorený hmotnoprávnou úpravou, avšak naďalej naráža na prekážky spočívajúce vo všeobecných ťažkostiach s vymožitelnosťou o práva tak, ako je uvedené ďalej.

3. Záložné právo

Úprava záložného práva na Slovensku je nevyhovujúca a inštitút záložného práva je prakticky nefunkčný. Predovšetkým neexistuje efektívna možnosť zriadenia neposesórneho záložného práva k hnutelným veciam. Toto má za následok zásadné zníženie efektu vlastníctva, čo má výrazný dopad na profitabilitu spoločností a celkový ekonomický rast. Podobná situácia ako je v tejto oblasti na Slovensku bola aj v ostatných transformujúcich sa krajinách, nakoľko vyplýva z európskej, najmä nemeckej právnej tradície. Viaceré transformujúce sa krajiny už ale zaviedli možnosť zriadenia neposesórneho záložného práva k hnutelným veciam a inému majetku. Týmto výrazne uľahčili ekonomické vzťahy, najmä v oblasti úverovania. Slovensko má rozpracovaný projekt reformy záložného práva s Európskou bankou pre obnovu a rozvoj (EBOR), ktorá zostavila vzorový zákon o zabezpečených transakciách (*secured transactions*). Niektoré transformujúce sa krajiny, napr. Maďarsko, Baltické krajiny, Moldavsko, Rumunsko, Poľsko a Rusko zaviedli alebo zavádzajú nové zákony o zabezpečených transakciách, ktoré umožňujú vytvorenie neposesórneho záložného práva k hnutelnému majetku. Navyše, viaceré západoeurópske krajiny, vrátane Rakúska, uvažujú o zavedení tohto právneho inštitútu.

Na zdynamizovanie úverových vzťahov na Slovensku je nevyhnutné zavedenie možnosti zriadenia neposesórneho záložného práva na hnutelný majetok, ktoré by umožnilo dlžníkovi ponechať si založený majetok v držbe, a to s minimálnymi nákladmi. Praktickou podmienkou tejto právnej úpravy je zriadenie registra záložných práv k hnutelnému majetku. Zavedenie takého systému evidencie záložných práv si okrem legislatívnych zmien vyžiada aj vykonanie príslušných organizačných opatrení. Systém však nemusí byť zložitý, postačí i jednoduchá evidencia záložných zmlúv bez skúmania ich právneho obsahu, ktorá bude slúžiť predovšetkým ako dôkaz existencie záložnej zmluvy a dátumu jej uzavretia a účinnosti ktorý by mal byť rozhodujúci pri určovaní poradia (otázka "priority") uspokojovania záložných práv. Samotnú platnosť alebo neplatnosť záložnej zmluvy nebude registrový úrad posudzovať. V prípade sporu túto otázku posúdi súd.

Na ekonomickú nutnosť zavedenia tejto právnej úpravy poukazuje aj fakt, že v prípade poľnohospodárskych komodít sa princíp neposesórneho záložného práva už zaviedol. Stalo sa tak zákonom č. 144/1998 Z. z. o skladiskovom záložnom liste, tovarovom záložnom liste a o doplnení niektorých ďalších zákonov. Tento zákon žiaľ platí len na obmedzený okruh poľnohospodárskych komodít.

Na efektívny výkon záložného práva je tiež potrebné zabezpečiť vhodné podmienky. Vzhľadom na to, že súdny systém na Slovensku je relatívne slabý, nová právna úprava by mala zabezpečiť, aby na efektívny výkon záložného práva (speňaženie zálohu) nebolo potrebné zdĺhavé súdne alebo iné konanie a aby sa zabránilo nadmernému množstvu konaní. Ak to však je potrebné, každá zaangažovaná strana by mala mať možnosť obrátiť sa v záležitosti záložného práva na súd a požiadať v tomto smere o ochranu.

Celý systém zabezpečenia záväzkov záložným právom však nemôže fungovať, pokiaľ záložné právo nebude poskytovať takto zabezpečeným veriteľom dostatočnú ochranu a právnu istotu. Pod právnou istotou sa rozumie predovšetkým istota, že zriadené záložné právo nemôže byť narušené alebo ohrozené iným záložným právom zriadeným neskôr. Tento základný princíp fungovania záložného práva bol narušený v roku 1995, odkedy platí novela zákona č. 511/1992 Zb. o správe daní a poplatkov, ktorou sa zaviedlo prednostné uspokojenie záložného práva zriadeného správcom dane za účelom zabezpečenia daňovej pohľadávky (§71a cit. zák.). Od roku 1995 preto záložné právo na Slovensku fakticky nefunguje a veritelia sa snažia hľadať alternatívne cesty zabezpečenia svojich záväzkov, napr. formou zabezpečovacieho prevodu vlastníckeho práva. Právna úprava prednostného uspokojenia záložného práva správcu dane je navyše protiústavná a to jednak z dôvodu narušenia princípu právnej istoty, ďalej z dôvodu, že nadraduje práva jedného právneho subjektu (štátu) nad práva iných právnych subjektov, a napokon i preto, lebo umožňuje jednému právnenému subjektu (štát) vykonať voči inému právnenému subjektu (daňový dlžník) úkon, ktorým zasiahne do práv nezúčastnených tretích osôb (zmluvní záložní veritelia). Preto je bezpodmienečne nutné úpravu prednostného uspokojenia záložného práva správcu dane zrušiť.

Navrhované opatrenia:

- a) Urobiť zmeny v Občianskom zákonníku, ktoré umožnia efektívne zavedenie záložného práva na hnuiteľné veci bez odovzdania veci (neposesórne záložné právo).
- b) Zabezpečiť možnosť zriadenia záložného práva na veci/majetok určený v záložnej zmluve druhovo a nie individuálne (tovar, zásoby, inventár, atď.). Jednou z možností je analogická úprava ako v prípade tovarového záložného listu, ktorý sa momentálne môže využívať len na obmedzený okruh poľnohospodárskych komodít.
- c) Zaviesť systém ústredného registra pre záložné práva na hnuiteľné veci a iný majetok.
- d) Zrušiť právnu úpravu prednostného uspokojenia záložného práva správcu dane, revidovať pravidlá uspokojenia záložných práv v exekúcii a iných konaniach o výkon rozhodnutia.
- e) Vykonať legislatívne a organizačné opatrenia na umožnenie efektívneho výkonu záložného práva pri zachovaní primeranej ochrany dlžníka.

Opatrenia na zabezpečenie neposesórneho záložného práva boli vykonané, avšak prednostné uspokojenie daňového úradu bolo v daňových predpisoch zachované.

4. Rozhodcovské konanie - mimosúdne riešenie sporov

Zrozumiteľné a účinné zákony sú nevyhnutným predpokladom existencie právneho štátu a zákonnosti, a z toho vyplývajúcej bezpečnosti podnikania. Popri existencii jasne formulovaných zákonov a podzákonných noriem je však pre právny štát nevyhnutne potrebná vynutiteľnosť práva. Ide o vynutiteľnosť tak zákonov ako aj súkromných zmlúv. Na efektívnosť vynutiteľnosti práva a zmluvných vzťahov má veľký vplyv efektívnosť fungovania inštitúcií, ktoré vynutiteľnosť zabezpečujú, teda najmä súdneho systému, ako ja alternatívnych foriem riešenia sporov.

Na Slovensku je otázka vynutiteľnosti zákonov a zmlúv gordickým uzlom fungovania ekonomických vzťahov. Súdne spory, najmä komplikované komerčné kauzy, trvajú dlhé mesiace a často aj roky. Ich vyriešenie po len veľmi dlhej dobe má často za následok stratu ekonomického významu predmetu sporu. Nie sú výnimkou ani prípady, kedy súdne prietahy spôsobujú aj samotný krach firiem. Podľa výskumov verejnej mienky v komerčných prípadoch často dochádza aj ku korupčnému správaniu, najmä ak predmetom sporu sú vysoké čiastky.

Výskumy verejnej mienky poukazujú na častý výskyt korupcie v súdnictve. Zvýšenie efektívnosti a rýchlosti riešenia sporov súdmi je potrebné aj pre odbúranie korupčného správania a pre následné zvýšenie dôvery obyvateľstva k súdnemu systému a rast právneho vedomia.

Napriek novele občianskeho súdneho poriadku v tejto oblasti neboli vykonané účinné opatrenia, čo nepriaznivo vplýva na záväzkové vzťahy v štádiu ich kreácie, kde sú podnikateľské subjekty nútené kalkulovať s nemožnosťou vymáhania práva súdnou cestou, a preto vytvárajú systém ochranných opatrení nad rámec zákona. Tento spôsob riešenia je však ťažkopádny a nezodpovedá dynamickému konaniu v oblasti obchodu. Zvýšenie efektívnosti riešenia sporov v súdnom systéme SR je nevyhnutným predpokladom pre zdynamizovanie podnikateľskej aktivity a pre rast investícií.

Na zabezpečenie právnej istoty v komerčných zmluvných vzťahoch ako aj na ochranu vlastníctva, je nevyhnutné zefektívnenie spôsobu riešenia sporov a vynutiteľnosti práva. Týka sa to tak nutnej reformy súdnictva ako aj oveľa širšieho použitia alternatívnych spôsobov riešenia sporov, ako je rozhodcovské konanie.

4.1. Rozhodcovské konanie

Dňom 1. júla 2002 nadobudol účinnosť nový zákon o rozhodcovskom konaní č. 244/2002 Z.z., ktorý prijala Národná rada Slovenskej republiky na svojom zasadnutí dňa 3. apríla 2002. Tento zákon by mal položiť základy nového, moderného rozhodcovského súdnictva u nás. Z historického hľadiska je tento zákon v poradí piatou právnou úpravou rozhodcovského konania v Slovenskej republike. Základy rozhodcovského konania u nás boli položené ešte za trvania spoločného štátu Čechov a Slovákov zákonom č. 98/1963 Zb. o rozhodcovskom konaní v medzinárodnom obchodnom styku. Tento zákon sa vzťahoval iba na riešenie obchodných sporov s cudzím prvkom, pretože vnútroštátne, tzv. obchodné spory, boli riešené pred osobitnými orgánmi, ktoré sa nazývali hospodárska arbitráž. Klasickú podobu rozhodcovského konania, ktorým sa prejednávali majetkové obchodné spory tak medzinárodnej, ako aj tuzemskej povahy, položil až zákon č. 120/1994 Z.z., ktorý menil a doplnil pôvodný zákon č. 98/1963 Zb. Modernejšia právna úprava rozhodcovského konania bola položená zákonom č. 218/1996 Z. z. o rozhodcovskom konaní v znení zákona č. 448/2001 Z. z. Doterajšia právna úprava rozhodcovského konania bola poznačená určitou neprehľadnosťou v nadväznosti na základné právne normy týkajúce sa obchodovania, akými sú Obchodný zákonník, Občiansky zákonník, čo malo za následok tú skutočnosť, že rozhodcovské konanie ako inštitút vymožitelnosti práva sa u nás málo využívalo v praxi, Preto nová právna úprava rozhodcovského konania, reprezentovaná novým zákonom č. 244/2002 Z.z., by mala prispieť k rozšíreniu použiteľnosti tohoto inštitútu v praxi i k vzniku ďalších stálych rozhodcovských súdov.

Rozhodcovské konanie treba chápať ako inštitút vymožitelnosti práva, ktorý zároveň pomáha realizácii práva na súdnu a inú právnu ochranu v zmysle článku 46 ods. 1 Ústavy SR. Rozhodcovský súd tu treba chápať ako iný orgán SR ustanovený zákonom, kde sa každý môže

domáhať svojho práva zákonom ustanoveným spôsobom. Zároveň rozhodcovský súd treba považovať za nástroj alternatívneho riešenia sporov vyplývajúcich hlavne z obchodnoprávnych vzťahov. Na druhej strane netreba rozhodcovské konanie chápať ako náhradu za občianske súdne konanie v čase „explózie“ súdnych sporov, hoci „preťažené“ súdy rozhodujú pomaly a menej kvalifikovane. Rozhodcovský súd sa tým stáva konkurenčným inštitútom vo vzťahu k všeobecným súdom pri riešení a rozhodovaní hlavne obchodnoprávnych sporov. Rozhodcovské konanie je teda realizáciou autonómie strán sporu a zmluvnej voľnosti subjektov hmotnoprávneho vzťahu. Americký právnik F. KELLOR vo svojej knihe s názvom „Americká arbitráž – jej história, funkcie a úspechy“, ktorá bola vydaná v roku 1948 tvrdí, že „rozhodovanie sporov na základe dohody, podriaďiť sa rozhodnutiu tretej osoby určenej spornými stranami, existovalo dávno predtým, ako vzniklo právo, ako boli založené súdy a ako sudcovia formulovali princípy práva“. Rozhodcovské konanie má pri riešení hlavne obchodnoprávnych sporov veľkú autoritu, o čom svedčí aj jeho medzinárodný charakter. Dôkazom toho je aj prijatie pravidiel UNCITRAL -vzorového zákona o medzinárodnej obchodnej arbitráži v roku 1985 Komisiou OSN pre medzinárodný obchod. Tieto vzorové pravidlá pre medzinárodné rozhodcovské konanie doteraz prijalo a implementovalo do svojich zákonov 25 štátov. Slovenská republika sa zatiaľ na implementáciu týchto pravidiel iba predbežne pripravuje. Medzinárodný význam rozhodcovského súdnictva je prezentovaný hlavne Medzinárodným rozhodcovským súdom pri Medzinárodnej obchodnej komore (ICC), Londýnskym súdom medzinárodnej arbitráže (LCIA), Americkou arbitrážnou asociáciou (AAA) a Holandským arbitrážnym inštitútom (NAI). Slovenské rozhodcovské súdnictvo je zatiaľ v štádiu prvopočiatku, i keď formálne u nás existuje šesť stálych rozhodcovských súdov. Medzi tieto stále rozhodcovské súdy u nás patria - Stály rozhodcovský súd pri Slovenskej obchodnej a priemyselnej komore, Stály rozhodcovský súd pri Komoditnej burze, Stály rozhodcovský súd pri Burze cenných papierov, Stály rozhodcovský súd pri Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komore, Stály rozhodcovský súd pri Živnostenskej komore a od 19. júla 2002 aj Stály rozhodcovský súd pri Komore komerčných právnikov Slovenskej republiky. Cieľom tejto úvahy je poukázať na základné zásady rozhodcovského konania v zmysle novej právnej úpravy a zároveň poukázať na jeho klady a zápory vo vzťahu k občianskemu súdному konaniu. Rozhodcovské konanie z hľadiska svojej povahy treba považovať za

osobitný druh občianskeho súdneho konania, o čom svedčí aj subsidiárne použitie Občianskeho súdneho poriadku pre jeho priebeh v zmysle ustanovenia § 51 ods. 3 zákona.

4.2. Predmet rozhodcovského konania

Vychádzajúc z ustanovenia § 1 zákona predmetom rozhodcovského konania môžu byť majetkové spory vzniknuté z tuzemských a z medzinárodných obchodnoprávných a občianskoprávných vzťahov, ak je miesto rozhodcovského konania v Slovenskej republike. Zároveň tieto spory musia byť takej povahy, že účastníci konania pred súdom by ich mohli skončiť uzavretím súdneho zmieru v zmysle ustanovenia § 99 Občianskeho súdneho poriadku (ďalej len „OSP“). Rozhodcovské konanie nenahradzuje v plnej miere súdne konanie, jeho predmetom nemôžu byť spory:

- o vzniku, zmene a zániku vlastníckeho práva a iných vecných práv k nehnuteľnostiam,
- o osobnom stave,
- súvisiace s núteným výkonom rozhodnutí,
- ktoré vznikli v priebehu konkurzného a vyrovnacieho konania.

4.3. Právomoc rozhodcovského súdu

Na rozdiel od právomoci všeobecného súdu v rámci občianskeho súdneho konania, ktorá je daná zákonom, je právomoc rozhodcovského súdu daná prejavom vôle subjektov hmotnoprávneho vzťahu, ktorý je ohrozený, či porušený. Táto procesná podmienka rozhodcovského konania vyplýva zo zmluvnej voľnosti subjektov obchodnoprávných a občianskoprávných vzťahov. Právomoc rozhodcovského súdu je teda daná na základe:

- rozhodcovskej zmluvy,
- rozhodcovskej doložky,
- dohody účastníkov občianskeho súdneho konania v zmysle ustanovenia § 2 ods. 1 zákona.

V praxi najčastejším prípadom založenia právomoci rozhodcovského súdu je rozhodcovská zmluva. Rozhodcovská zmluva je dohoda medzi zmluvnými stranami o tom, že všetky alebo len niektoré majetkové spory, ktoré medzi nimi vznikli alebo vzniknú v určenom zmluvnom alebo

inom právnom vzťahu, sa rozhodnú v rozhodcovskom konaní. Právne následky rozhodcovskej zmluvy sú záväzné aj pre právnych nástupcov zmluvných strán, ak to zmluvné strany v rozhodcovskej zmluve výslovne nevyklúčia. Z hľadiska formy, rozhodcovská zmluva musí mať písomnú formu pod sankciou jej neplatnosti. Písomná forma je zachovaná aj vtedy, ak je rozhodcovská zmluva obsiahnutá v dokumente podpísanom zmluvnými stranami, alebo vo vzájomne vymenených listoch, ak je dohodnutá telefaxom alebo pomocou iných telekomunikačných zariadení, ktoré umožňujú zachytenie obsahu rozhodcovskej zmluvy a označenie osôb, ktoré ju dohodli. Zákon dovoľuje možnosť nedodržania písomnej formy rozhodcovskej zmluvy nahradiť vyhlásením zmluvných strán do zápisnice pred rozhodcom najneskôr do začatia konania vo veci samej v rozhodcovskom konaní o podrobení sa právomoci rozhodcovského súdu. Obsahom takejto zápisnice je aj samotná rozhodcovská zmluva.

Právomoc rozhodcovského súdu môže byť založená aj formou rozhodcovskej doložky k obchodnoprávnej, či občianskoprávnej zmluve. Ak rozhodcovská doložka je súčasťou neplatnej obchodnoprávnej, či občianskoprávnej zmluvy, jej neplatnosť je podmienená tým, či sa dôvod neplatnosti hmotnoprávnej zmluvy vzťahuje aj na ňu. Ak zmluvné strany odstúpia od hmotnoprávnej zmluvy, toto ich odstúpenie sa nedotýka rozhodcovskej doložky, ktorá je jej súčasťou. Zmluvné strany sa však môžu v takomto prípade vopred dohodnúť aj inak ako to stanovuje zákon.

Zriedkavým prípadom založenia právomoci rozhodcovského súdu je dohoda účastníkovi už prebiehajúceho občianskeho súdneho konania o tom, že majetkové spory vyplývajúce z tuzemských alebo z medzinárodných obchodnoprávných, či občianskoprávných vzťahov sa skončia nie pred všeobecným súdom, ale pred rozhodcovským súdom. Takáto dohoda účastníkov občianskeho súdneho konania musí obsahovať aj rozhodcovskú zmluvu. Túto dohodu môžu účastníci dohodnúť buď priamo pred súdom alebo aj mimosúdne. Takáto dohoda účastníkov občianskeho súdneho konania doručená všeobecnému súdu má účinky späťvzatia návrhu na začatie konania, ako aj súhlasu odporcu s takým späťvzatím podľa ustanovenia § 96 ods. 1 a 2 a § 208 OSP.

4.4. Rozhodca rozhodcovského konania

Za priebeh a uskutočnenie rozhodcovského konania je zodpovedný rozhodcovský súd. Rozhodcovský súd tvorí jediný rozhodca alebo viacerí rozhodcovia, na ktorých sa dohodli zmluvné strany v rozhodcovskej zmluve. Zmluvné strany sa môžu dohodnúť na konkrétnom počte rozhodcov, ktorý však musí byť nepárny. Ak sa zmluvné strany na počte rozhodcov nedohodnú, v rozhodcovskom konaní rozhodujú traja rozhodcovia.

Rozhodcom v rozhodcovskom konaní sa môže stať každá fyzická osoba, na ktorej sa zmluvné strany dohodli ak:

- je plnoletá,
- je spôsobilá na právne úkony v plnom rozsahu,
- má skúsenosti na výkon funkcie rozhodcu,
- je bezúhonná.

V zmysle ustanovenia § 6 ods. 4 zákona funkciu rozhodcu môže vykonávať aj notár. Výkonu funkcie rozhodcu po splnení zákonom predpísaných podmienok môže brániť inštitút konfliktu záujmov podľa osobitných predpisov. Prijatie funkcie rozhodcu nie je povinnosťou a ustanovený rozhodca musí prijatie funkcie rozhodcu písomne potvrdiť. Funkcia rozhodcu zaniká:

- vzdaním sa,
- odvolaním,
- rozhodnutím súdu alebo vybranej osoby,
- pozbavením alebo obmedzením spôsobilosti na právne úkony,
- smrťou rozhodcu.

Zmluvné strany si môžu rozhodcu vyberať zo zoznamu rozhodcov, ktorý vedie stály rozhodcovský súd. Stály rozhodcovský súd zapíše do zoznamu rozhodcov fyzickú osobu, ktorá spĺňa uvedené podmienky stanovené zákonom a osobitné podmienky, ktoré sú uvedené v štatúte toho ktorého stáleho rozhodcovského súdu. Náš zákon dovoľuje zmluvným stranám ustanoviť za rozhodcu aj osobu, ktorá nie je zapísaná v zozname rozhodcov.

V zmysle ustanovenia § 12 zákona stály rozhodcovský súd môže riadiť a udržiavať na svoje

náklady ktorákoľvek právnická osoba. Zriaďovateľ stáleho rozhodcovského súdu je povinný vydať štatút a rokovací poriadok ním zriadeného súdu a zverejniť ich v Obchodnom vestníku. Okrem toho zriaďovateľ stáleho rozhodcovského súdu v Obchodnom vestníku je povinný zverejniť aj:

- zriadenie stáleho rozhodcovského súdu,
- zriadenie pobočiek stáleho rozhodcovského súdu,
- zoznam rozhodcov, ktorí pôsobia na ním zriadenom stálom rozhodcovskom súde a jeho zmeny.

Medzi dôležité vnútorné predpisy stáleho rozhodcovského súdu patrí štatút a rokovací poriadok.

Štatút stáleho rozhodcovského súdu upravuje najmä:

- organizačnú štruktúru stáleho rozhodcovského súdu vrátane voľby predsedníctva a jeho pôsobnosti,
- vecnú pôsobnosť stáleho rozhodcovského súdu,
- osobitné podmienky, ktoré musí spĺňať uchádzač o zápis do zoznamu rozhodcov.

Rokovací poriadok stáleho rozhodcovského súdu upravuje:

- postup konania pred stálym rozhodcovským súdom,
- pravidlá o trovách rozhodcovského konania,
- pravidlá zmierovacieho konania,
- ďalšie náležitosti súvisiace s ochranou záujmov účastníkov rozhodcovského konania.

Medzi ďalšie vnútorné predpisy stáleho rozhodcovského súdu patria Pravidlá o trovách rozhodcovského konania včítane sadzobníka poplatkov a Pravidlá rozhodcovského súdu o odmenách za rozhodovaciu činnosť.

4.5. Rozhodcovské konanie

Rozhodcovské konanie začína jedine na návrh, ktorým je žaloba. Žalobu na začatie rozhodcovského konania môže podať jedine zmluvná strana, prípadne jej právny zástupca. Zákon v ustanovení § 18 ods. 1 a 2 určuje náležitosti, ktoré má obsahovať žaloba. Žaloba na

začatie rozhodcovského konania musí obsahovať:

- identifikačné údaje účastníkov rozhodcovského konania, prípadne ich zástupcov,
- pravdivé opísanie rozhodujúcich skutočností,
- označenie dôkazov, ktoré žalobca navrhuje vykonať,
- označenie právnych predpisov, na ktoré sa žalobca odvoláva,
- návrh vo veci samej - petit,
- podpis žalobcu.

K žalobe na začatie rozhodcovského konania je potrebné pripojiť kópiu rozhodcovskej zmluvy, vyjadrenie rozhodcu o prijatí funkcie rozhodcu, ak už bol ustanovený a dôkazy, o ktoré opiera žalobca svoju žalobu. Žalovaný v lehote, na ktorej sa dohodli účastníci rozhodcovského konania, alebo ktorú určil rozhodcovský súd, má právo podať žalobnú odpoveď na rozhodcovský súd. V žalobnej odpovedi sa žalovaný vyjadruje ku všetkým skutočnostiam a návrhom uvedeným v žalobe.

Rozhodcovské konanie začína:

- dňom prijatia žaloby druhou zmluvnou stranou, ak rozhodcovia ešte neboli ustanovení,
- dňom doručenia žaloby predsedajúcemu rozhodcovi, a keď ešte nebol ustanovený, ktorémukoľvek z ustanovených rozhodcov,
- dňom doručenia žaloby jedinému rozhodcovi, ak rozhodcovský súd tvorí jediný rozhodca,
- dňom doručenia žaloby na stály rozhodcovský súd, ktorý rieši spor.

Rozhodcovské konanie sa môže uskutočniť vo forme ústneho pojednávania alebo písomného konania. Stály rozhodcovský súd pripravuje a vedie rozhodcovské konanie podľa svojho rokovacieho poriadku. Rozhodcovské konanie sa uskutočňuje v jazyku, na ktorom sa dohodli v rozhodcovskej zmluve účastníci konania, alebo dodatočne pred začatím rozhodcovského konania. Ak sa účastníci konania nedohodnú na jazyku (jazykoch) konania, rozhodne o ňom rozhodcovský súd ex offo. Cieľom rozhodcovského konania je zistenie skutkového stavu veci alebo uzavretie zmluvy. K naplneniu tohoto cieľa konania vykonáva rozhodcovský súd dokazovanie prostredníctvom dôkazov navrhnutých účastníkmi konania. Výsledky dokazovania hodnotí rozhodcovský súd nestranne podľa svojej úvahy. Ak rozhodcovský súd nemôže

zabezpečiť vykonanie dôkazu sám, požiada o to všeobecný súd.

V súvislosti s rozhodovaním o veci samej rozhoduje rozhodcovský súd aj o trovách rozhodcovského konania. Medzi trovy rozhodcovského konania patria najmä hotové výdavky účastníkov konania a ich zástupcov, trovy na vykonanie dôkazov, poplatky za rozhodcovské konanie, odmena rozhodcovského súdu a jeho hotové výdavky, odmena znalca, odmena tlmočníka a odmena za zastupovanie.

4.6. Rozhodcovské rozhodnutie

Rozhodcovský súd vydáva v rozhodcovskom konaní dve formy rozhodnutí:

- rozhodcovský rozsudok,
- rozhodcovské uznesenie.

Rozhodcovský súd rozhodcovským rozsudkom rozhoduje:

- ak rozhoduje o veci samej,
- na základe zmieri uzavretého účastníkmi rozhodcovského konania.

Rozhodcovský rozsudok musí byť vyhotovený v písomnej forme a podpísaný väčšinou rozhodcov. V zmysle ustanovenia § 34 ods. 2 rozhodcovský rozsudok obsahuje:

- označenie rozhodcovského súdu,
- mená a priezviská rozhodcovov,
- označenie účastníkov rozhodcovského konania a ich zástupcov menom a priezviskom alebo obchodným menom alebo názvom,
- miesto rozhodcovského konania,
- dátum vydania rozhodcovského rozsudku,
- výrokovú časť,
- odôvodnenie okrem prípadu, keď sa účastníci rozhodcovského konania dohodli, že rozhodcovský rozsudok netreba odôvodniť, alebo ak ide o rozhodcovský rozsudok o dohodnutých podmienkach,
- poučenie o možnosti podať žalobu na súd o zrušenie rozhodcovského rozsudku.

Doručený rozhodcovský rozsudok, ktorý už nemožno preskúmať inými rozhodcami, má pre účastníkovi rozhodcovského konania rovnaké účinky ako právoplatný rozsudok súdu.

Osobitným druhom rozhodcovského rozsudku je rozsudok o dohodnutých podmienkach, ktorý vydáva rozhodcovský súd pri uzavretí zmiernu medzi účastníkmi konania. Tento rozsudok má rovnaké účinky ako rozhodcovský rozsudok vo veci samej. Rozhodcovský súd tento rozsudok vydáva iba na žiadosť účastníkov rozhodcovského konania.

Rozhodcovským uznesením rozhoduje rozhodcovský súd najmä o podmienkach rozhodcovského konania, o zmene alebo doplnení žaloby alebo žalobnej odpovede, o právomoci na rozhodnutie vo veci samej, o nariadení predbežného opatrenia, o zastavení rozhodcovského konania, ako aj o veciach týkajúcich sa vedenia rozhodcovského konania.

Proti rozhodnutiam vydaným v rozhodcovskom konaní nie sú prípustné žiadne opravné prostriedky, pretože rozhodcovské konanie je jednoinštančné. Je možné voči nim ale použiť prostriedky obrany za účelom odstránenia ich nespravodlivosti. V zmysle ustanovenia § 37 zákona je možné na základe dohody obsiahnutej v rozhodcovskej zmluve podať žiadosť na preskúmanie rozhodcovského rozhodnutia iným rozhodcom (rozhodcami). Účastník rozhodcovského konania má právo podať takúto žiadosť o preskúmanie rozhodcovského rozhodnutia do 15 dní od jeho doručenia tomuto účastníkovi. Rozhodcovské uznesenie o nariadení predbežného opatrenia však možno preskúmať iným rozhodcom (rozhodcami), aj keď sa na tom účastníci rozhodcovského konania nedohodli v rozhodcovskej zmluve.

V zmysle ustanovenia § 40 ods. 1 zákona účastník rozhodcovského konania sa môže žalobou podanou na krajskom súde, v ktorého obvode sa konalo rozhodcovské konanie ak je toto miesto v tuzemsku, alebo na krajskom súde, do ktorého právomoci by vec patrila, keby nebola rozhodcovská zmluva, domáhať zrušenia tuzemského rozhodcovského rozsudku len ak:

- rozhodcovský rozsudok bol vydaný vo veci, ktorá nemôže byť predmetom rozhodcovského konania,
- rozhodcovský rozsudok bol vydaný vo veci, o ktorej už predtým právoplatne rozhodol súd, alebo sa o nej právoplatne rozhodlo v inom rozhodcovskom konaní,

- jeden z účastníkov rozhodcovského konania popiera platnosť rozhodcovskej zmluvy,
- sa rozhodlo o veci, na ktorú sa rozhodcovská zmluva nevzťahovala a účastník rozhodcovského konania túto okolnosť v rozhodcovskom konaní namietal,
- účastník rozhodcovského konania, ktorý musí byť zastúpený zákonným zástupcom, nebol takto zastúpený zákonným zástupcom, alebo v mene účastníka rozhodcovského konania vystupovala osoba, ktorá nebola na to splnomocnená a jej úkony neboli ani dodatočne schválené,
- sa na vydaní rozhodcovského rozsudku zúčastnil rozhodca, ktorý bol rozhodnutím podľa § 9 zákona vylúčený pre predpojatosť, alebo ktorého vylúčenie účastník rozhodcovského konania pred vydaním rozhodcovského rozsudku nie zo svojej viny nemohol dosiahnuť,
- sú dôvody, pre ktoré možno žiadať o obnovu konania podľa § 228 až 235 OSP,
- bol rozhodcovský rozsudok ovplyvnený trestným činom rozhodcu, účastníkov konania alebo znalca, za ktorý bol právoplatne odsúdený.

Ak podá účastník rozhodcovského konania žalobu na zrušenie rozhodcovského rozsudku, tento rozsudok nenadobudne právoplatnosť, dokiaľ o žalobe nerozhodne všeobecný súd. Žalobu na zrušenie rozhodcovského rozsudku je možné podať v lehote 30 dní odo dňa doručenia tohoto rozsudku účastníkovi konania, ktorý túto žalobu podáva. Pri dôvodoch, pre ktoré možno žiadať o obnovu konania podľa OSP, lehota na podanie žaloby o zrušenie rozhodcovského rozsudku začína plynúť odo dňa, keď sa účastník rozhodcovského konania, ktorý podáva žalobu, dozvedel o dôvode obnovy konania, alebo odo dňa, keď mohol dôvod obnovy uplatniť po prvýkrát, najneskôr však do troch rokov odo dňa doručenia rozhodcovského rozsudku.

4.7. Uznatie a výkon rozhodcovského rozsudku

Tuzemský rozhodcovský rozsudok, ktorý sa stal právoplatným, je po uplynutí lehoty na plnenie v Slovenskej republike titulom pre výkon rozhodnutia podľa OSP a exekučným titulom podľa Exekučného poriadku. Cudzí rozhodcovský rozsudok možno uznať a vykonať v Slovenskej republike iba na základe písomného návrhu. K tomuto písomnému návrhu je potrebné pripojiť originál cudzieho rozhodcovského rozsudku, alebo jeho osvedčenú kópiu a originál rozhodcovskej zmluvy alebo jej osvedčenú kópiu.

O uznaní a výkone cudzieho rozhodcovského rozsudku rozhoduje súd príslušný na výkon rozhodnutia podľa OSP a exekučný súd podľa Exekučného poriadku. Pri rozhodovaní o uznaní cudzieho rozhodcovského rozsudku sa nevydáva osobitné rozhodnutie. Cudzí rozhodcovský rozsudok sa v Slovenskej republike vykoná ako tuzemský rozhodcovský rozsudok. Uznanie a výkon cudzieho rozhodcovského rozsudku môže súd odoprieť na návrh účastníka konania, proti ktorému sa cudzí rozhodcovský rozsudok uplatňuje, len vtedy, ak tento účastník konania preukáže súdu príslušnému na výkon rozhodnutia alebo na exekúciu, že:

- ako zmluvná strana rozhodcovskej zmluvy nemohol uplatňovať svoje práva, alebo že rozhodcovská zmluva nebola uzavretá v súlade s právnym poriadkom, podľa ktorého sa na základe dohody zmluvných strán mala rozhodcovská zmluva uzavrieť alebo ak takáto dohoda nebola uzavretá podľa právneho poriadku štátu, kde bol rozhodcovský rozsudok vydaný,
- nebol riadne upovedomený o ustanovení rozhodcu alebo rozhodcovskom konaní, alebo z iných závažných dôvodov, ktoré výslovne uvedie, nemohol sa zúčastniť na rozhodcovskom konaní,
- rozhodcovským rozsudkom sa rozhodol spor, ktorý rozhodcovská zmluva nepredvídala, alebo nespĺňa dohodnuté podmienky na predloženie sporu na rozhodcovské konanie, alebo sa ním rozhodlo o veci, ktorá je podľa právneho poriadku, ktorým sa podľa dohody strán mala rozhodcovská zmluva uzavrieť, alebo ak takáto dohoda nebola uzavretá podľa právneho poriadku štátu, kde bol rozhodcovský rozsudok vydaný, vylúčená z rozhodcovského konania,
- rozhodcovský súd nebol ustanovený, alebo rozhodcovské konanie neprebiehala spôsobom dohodnutým účastníkmi konania,
- rozhodcovský rozsudok sa nestal právoplatným a záväzným pre účastníkov rozhodcovského konania, alebo jeho výkon odložil súd štátu, v ktorom alebo podľa ktorého právneho poriadku bol rozhodcovský rozsudok vydaný, alebo týmto súdom zrušený.

Aj bez návrhu účastníka konania odoprie súd uznanie a výkon cudzieho rozhodcovského rozsudku, ak zistí, že podľa právneho poriadku Slovenskej republiky nemožno predmet sporu riešiť v rozhodcovskom konaní, alebo by jeho uznanie a výkon holi v rozpore s verejným

poriadkom. Rozhodnutie súdu o odoprení uznania a výkonu cudzieho rozhodcovského rozsudku musí byť vždy odôvodnené. Proti tomuto rozhodnutiu je prípustný opravný prostriedok podľa OSP a Exekučného poriadku.

4.8. Záver

Vychádzajúc z uvedeného je treba konštatovať, že rozhodcovské konanie má oproti občianskemu súdnemu konaniu pri riešení majetkových sporov vzniknutých z tuzemských a z medzinárodných obchodnoprávných a občianskoprávných vzťahov určité výhody. Medzi tieto výhody rozhodcovského konania patria:

- rýchla a krátka doba trvania vyriešenia sporu medzi zmluvnými stranami,
- možnosť výberu rozhodcu (rozhodcov) stálych rozhodcovských súdov,
- menšia nákladnosť konania,
- možnosť strán zvoliť si pri rozhodovaní použitie zásady spravodlivosti (equity),
- možnosť určiť si miesto konania rozhodcovského súdu a jazyk, v ktorom sa bude konanie viesť,
- vyššia dôvernosť konania podmienená jeho neverejnosťou,
- spôsob uzatvárania zmieru medzi účastníkmi je efektívnejší a účinnejší,
- možnosť preskúmania rozhodcovského rozhodnutia inými rozhodcami,
- možnosť výkonu rozhodcovského rozhodnutia v zahraničí.

Preto už načrtnuté výhody by mali nabádať hlavne podnikateľské subjekty k tomu, aby formou rozhodcovských zmlúv častejšie využívali rozhodcovské konanie na riešenie svojich sporov majetkovej povahy, ktoré vznikajú z tuzemských i medzinárodných obchodnoprávných i občianskoprávných vzťahov. A práve k naplneniu tohoto zámeru by mal prispieť i nový zákon o rozhodcovskom konaní. Nová právna úprava by teda mala prispieť k ďalšiemu rozširovaniu i skvalitňovaniu rozhodcovského konania u nás.

Vo všetkých vyspelých štátoch sveta sa za posledné desaťročie zvyšuje význam alternatívneho riešenia sporov („ADR“) . Hlavným motívom pre rozmach ADR je relatívna rýchlosť a nižšia finančná náročnosť takto riešených prípadov v porovnaní so súdnym konaním, ako aj nutnosť

odľahčiť obrovskú súdnu agendu.

5. Pracovné právo

5.1. Prijatie nového pracovného kódexu, Zákonníka práce, z. č. 311/2001 Z. z.

Od 1. apríla 2002 vstúpil do účinnosti nový Zákonník práce, ktorý bol prijatý Národnou radou SR 2. júla 2001 a bol uverejnený v Zbierke zákonov pod por. č. 311/2001 Z. z. Nový Zákonník práce nahradil právnu úpravu pracovnoprávných vzťahov, ktorá u nás platila od roku 1965, ktorá v posledných desiatich rokoch podliehala neustálym zmenám, ktoré vyvolala jednak transformácia našej ekonomiky, ale tiež prispôsobovanie sa legislatívnym normám Európskej únie.

Po prijatí nového Zákonníka práce prebiehala široká diskusia k jeho prijatému zneniu, pričom táto diskusia vyústila do všeobecne uznávaného záveru, že nový Zákonník práce nie je vhodným právnym predpisom pre prostredie v našej krajine a zrejme hneď bude podliehať mnohým novelizáciám. Mnohé subjekty blížiacou sa účinnosťou tohto pracovného kódexu presadzovali odloženie jeho účinnosti na čas potrebný buď na jeho komplexné prepracovanie alebo na odstránenie najzávažnejších nedostatkov a následné úplné prepracovanie pracovného kódexu, a to najmä vzhľadom na jeho negatívne zasiahnutie do podnikateľského prostredia na Slovensku, na nezmyselné a protiústavné ustanovenia obmedzujúce právo na prácu a mnohé ďalšie ústavou garantované práva. Nový Zákonník práce mnohí zamestnávateľia označili ako najväčšie aktuálne nebezpečenstvo ohrozujúce kvalitu podnikateľského prostredia. Nový Zákonník práce bude mať väčší dopad na malé ako na veľké podniky. Vyskytli sa dokonca prípady, keď podniky avizovali, že nový Zákonník práce bude pôsobiť na nich likvidačne. Ohrozením by mohol byť aj pre vstup nových zahraničných investorov, pretože znevýhodňuje Slovenskú republiku v porovnaní s okolitými krajinami.

5.1.1. Výsledky prieskumu medzi zamestnávateľmi

Na základe vykonaných prieskumov medzi slovenskými podnikateľskými subjektami –

zamestnávateľmi v dobe po jeho prijatí by mal nový Zákonník práce v prijatom znení zo dňa 2. júla 2001 negatívne dopady na zamestnávateľov okrem iného v podobe zvýšenia ich ročných nákladov v priemere o 1,2%. Zároveň nový Zákonník práce v prijatom znení by priniesol v sledovaných podnikoch podľa predbežných výpočtov respondentov zníženie zamestnanosti v priemere o 3%. Výsledky prieskumu ukázali, že zvýšenie nákladov sa dotkne 82% podnikov. Odhadovaný dopad na náklady sa pohybuje od niekoľkých desiatín percenta až po 19%. V priemere budú mať najväčší dopad na avizované zvýšenie nákladov tieto ustanovenia Zákonníka práce: obmedzenie dĺžky pracovného času, problémy v práci na smeny. Nový Zákonník práce bude mať negatívny dopad aj na zamestnanosť. V 39% prípadov sa zamestnanosť nezmení. Zníženie počtu zamestnancov avizuje až 67% podnikov. V priemere budú mať najväčší dopad na avizované zníženie zamestnanosti v sledovaných podnikoch tieto ustanovenia Zákonníka práce: nemožnosť utvorenia zrušených pracovných miest na určitú dobu, možné znevýhodnenia a sankcie vyplývajúce z tzv. predzmluvných vzťahov.

Z vykonaných prieskumov s podnikateľskými subjektami – zamestnávateľmi vyplýva, že účinnosť nového Zákonníka práce prinesie predovšetkým:

- zníženie zamestnanosti, čo môže spôsobiť zvýšenie miery nezamestnanosti a v konečnom dôsledku zníženie životnej úrovne obyvateľstva,
- zvýšenie nákladov zamestnávateľov, čo môže spôsobiť pokles výroby v podnikoch, zníženie ziskovosti,
- zvýšenie byrokratického zaťaženia zamestnávateľov,
- ohrozenie podnikateľských zámerov,
- znepružnenie fungovania podnikov,
- zvýšenie tlaku na obchádzanie zákona, čím sa zníži vážnosť pracovného práva a celého právneho systému.

5.1.2. Prijatie novely Zákonníka práce č. 165/2002 Z. z.

Najviditeľnejším výsledkom, ktorý bol výsledkom tlaku mnohých subjektov, bolo v polovici marca prijatie novely k Zákonníku práce z. č. 165/2002 Z. z. ešte pred jeho účinnosťou, ktorá priniesla odstránenie niektorých najzávažnejších nedostatkov nového Zákonníka práce. Napriek

tomu, že prijatá novela odstránila resp. zmenila najproblematickejšie ustanovenia nového Zákonníka práce, ani teraz nie je dobrý. Naďalej v ňom zostali mnohé diskriminačné a obmedzujúce ustanovenia pre zamestnávateľov, ktoré ich odrádzajú od vytvárania nových pracovných miest.

Najväčším prínosom schválenej novely č. 165/2002 Z. z. Zákonníka práce je predovšetkým ponechanie v platnosti dohôd o pracovnej činnosti napriek tomu, že účinnosť tohto ustanovenia je časovo obmedzená do 31. marca 2007. Umožňuje na prechodné obdobie piatich rokov využívať naďalej jednu z foriem pracovnoprávneho vzťahu, dohodu o pracovnej činnosti, ktorá je z hľadiska prispôsobovania sa meniacim podmienkam na trhu nevyhnutná. Dohoda o pracovnej činnosti bola v podstate ponechaná v znení ako ju upravoval pôvodný Zákonník práce. Dohoda o pracovnej činnosti je jedným z najčastejšie sa vyskytujúcich sa pracovnoprávných vzťahov a pomáha zamestnať sa predovšetkým študentom a dôchodcom, ktorých by zamestnávatelia nezamestnali na plný pracovný úväzok v pracovnom pomere, lebo okrem toho, že zamestnávateľ by im bol povinný dať minimálnu mzdu, musel by za nich platiť odvody vo výške 38%. Nový Zákonník práce bez prijatej novely upravil len dohodu o brigádnickej práci študentov, ktorá v podstate nahradila dohodu o pracovnej činnosti, avšak len pre určitú kategóriu zamestnancov t. j. študentov; za zváženie stálo, prečo nový Zákonník práce zvýhodňoval len študentov a ďalšie rizikové skupiny napr. dôchodcov vypustil. Uvedené ustanovenie odporovalo zásadám rovnosti pred zákonom v pracovnoprávných vzťahoch.

Ďalším prínosom schválenej novely Zákonníka práce je zmena úpravy maximálneho pracovného času zamestnanca vrátane práce nadčas zo 48 hodín týždenne na 58 hodín týždenne, aj keď zamestnanec pracuje pre viacerých zamestnávateľov napriek tomu, že účinnosť tohto ustanovenia je časovo obmedzená do 31. marca 2007, možnosť znova utvorenia zrušeného pracovného miesta v prípade výpovede z organizačných dôvodov po troch mesiacoch, a nie po šiestich mesiacoch ako stanovoval nový Zákonník práce č. 311/2001 Z. z. Podľa § 63 ods. 1 pís. b/ Zákonníka práce zamestnávateľ môže dať zamestnancovi výpoveď, ak sa stane nadbytočným vzhľadom na rozhodnutie zamestnávateľa o zmene jeho úloh, technického vybavenia, o znížení stavu zamestnancov za účelom zvýšenia efektívnosti práce alebo o iných organizačných zmenách. Podľa aplikačnej praxe ide o najviac zneužívaný výpovedný dôvod,

kedy zamestnávateľa sa často zbavujú svojich zamestnancov a predstierajú takýto organizačný dôvod, pričom po skončení pracovného pomeru vytvárajú znovu takéto pracovné miesto. Z tohto dôvodu sa ustanovilo v Zákonníku práce časové obmedzenie na znovuvytvorenie pracovného miesta, pričom z pohľadu zamestnávateľa pri obmedzení šiestich mesiacov na znovuvytvorenie pracovného miesta sa zamestnávateľovi zamedzilo pružne reagovať na meniace sa podnikateľské zámery.

5.1.3. Najzávažnejšie prekážky v Zákonníku práce z pohľadu zamestnávateľov

Napriek prijatej zmene Zákonníka práce č. 165/2002 Z. z. novela neodstránila mnohé závažné nedostatky a nový Zákonník práce vytvára pre podnikateľské subjekty – zamestnávateľov množstvo prekážok pri výkone ich podnikateľskej činnosti v súvislosti so zamestnávaním občanov, a to najmä:

- zavedenie množstva informačných povinností pre zamestnávateľa, a to napr.: pravidelné informovanie zamestnancov o činnosti zamestnávateľa a o zásadných otázkach súvisiacich s ekonomikou a rozvojom činnosti zamestnávateľa; písomné informovanie príslušného odborového orgánu o zásadných otázkach rozvoja činnosti zamestnávateľa a o dosiahnutých a predpokladaných hospodárskych výsledkoch zamestnávateľa; zamestnávateľ je povinný zamestnancom oznámiť písomne na mieste prístupnom začiatok a koniec pracovného času, ako i rozvrh pracovných zmien zamestnancov, prestávka v práci na odpočinok a jedenie.
- zavedenie množstva evidenčných povinností pre zamestnávateľa - evidovanie pracovnej doby, práce nadčas, pracovnej pohotovosti a nočnej práce u jednotlivých zamestnancov.
- stanovenie nových povinností pre zamestnávateľa v súvislosti s nočnou prácou zamestnanca, a to: zabezpečenie lekárskeho prehliadok zamestnanca pracujúceho v noci / pred zaradením zamestnanca na nočnú prácu, pravidelne najmenej raz za rok / a úhrada nákladov za ne, nové oznamovacie povinnosti vo vzťahu k príslušnému inšpektorátu práce a príslušnému odborovému orgánu.
- stanovenie nových povinností zamestnávateľovi v súvislosti s hromadným prepúšťaním voči odborovému orgánu, zamestnaneckej rade, voči úradu práce. Zamestnávateľ je okrem iného povinný preukázateľne doručiť príslušnému úradu práce písomnú správu o svojom

rozhodnutí a o výsledkoch rokovania s príslušným odborovým orgánom alebo s radou zamestnancov. Od doručenia písomnej správy o hromadnom prepúšťaní príslušnému úradu práce sa odvíja termín skončenia pracovného pomeru hromadne prepusteného zamestnanca. Ak zamestnávateľ poruší tieto povinnosti, má hromadne prepúšťaný zamestnanec nárok na náhradu mzdy najmenej v sume dvojnásobku jeho priemerného zárobku.

- úprava a rozvrhnutie pracovného času; rovnomerné aj nerovnomerné rozvrhnutie pracovného času, zavedenie pružného pracovného času, stanovenie začiatku a konca pracovného času je možné upraviť len po dohode s príslušným odborovým orgánom na rozdiel od predchádzajúceho právneho stavu, keď stačilo len prerokovanie s príslušným odborovým orgánom. Zamestnávateľ má vytvoriť podmienky, aby sa žiadostiam zamestnancov o zmenu rozsahu pracovného času vyhovel. Toto ustanovenie je nenormatívne. V prípade, že zamestnávateľ nemá možnosť meniť rozsah týždenného pracovného času, nemôže túto povinnosť splniť. Navyše toto znenie zákona navodzuje dojem, akoby zamestnávateľ musel automaticky akceptovať každú požiadavku zamestnanca na zmenu rozsahu týždenného pracovného času, čo nie je možné.
- obmedzenie dĺžky týždenného pracovného času vrátane nadčasov. V porovnaní s vyspelými európskymi krajinami je maximálna hranica nadčasov v Slovenskej republike 150 hodín/ročne príliš nízka. Pre porovnanie uvádzame úpravu nadčasov v Rakúsku – 320 hodín/ročne, Írsko – priemerne 468 hodín/ročne, Veľká Británia – 400 hodín/ročne. V Českej republike sú nadčasy rovnako upravené ako v našom novom Zákonníku práce t.j. 150/hodín ročne, pričom zamestnanec môže vykonávať prácu výnimočne aj nad stanovený maximálne rozsah, pokiaľ dá na takýto výkon práce súhlas.
- v prípade uzatvárania pracovného pomeru na dobu určitú s dôchodcami už nemožno s touto kategóriou ľudí obnovovať reťazovite pracovný pomer na dobu určitú, nakoľko dôchodcovia boli vypustení z kategórie ľudí, s ktorými podľa pôvodného Zákonníka práce to bolo možné. Podľa nového Zákonníka práce podliehajú dôchodcovia všeobecnému právnemu režimu t.j. takému obmedzeniu, aké platí pre iných zamestnancov podľa ustanovenia § 48 ods. 1,2,3 Zákonníka práce.
- zmena nepretržitého denného odpočinku.
- redukcia druhu prác, ktoré sa nezapočítavajú do ročného zákonného limitu výkonu práce nadčas.

- vyslanie zamestnanca na pracovnú cestu mimo obvodu jeho obce a pravidelného pracoviska alebo bydliska zamestnanca na nevyhnutné potrebné obdobie len s jeho súhlasom.
- výrazné zasahovanie odborov do riadenia podnikov a personálnej politiky, ktoré sa prejavuje najmä pri skončení pracovného pomeru zo strany zamestnávateľa okamžite alebo výpoveďou, kde na platnosť takéhoto skončenia sa vyžaduje predchádzajúci súhlas príslušného odborového orgánu. Takýto postup môže znepružniť a oddialiť proces ukončenia pracovného pomeru zo strany odborového orgánu, navyše odborový orgán môže znemožniť resp. predĺžovať skončenie pracovného pomeru u dotknutého zamestnanca. Zároveň odbory majú príliš veľké kompetencie v súvislosti dovolenkou zamestnancov, nakoľko na čerpanie dovolenky je potrebný ich predchádzajúci súhlas. Súhlas odborového orgánu s čerpaním dovolenky považujeme za nadbytočný a za neoprávnené zasahovanie odborov do kompetencií zamestnávateľa, aby odbory svojim súhlasom podmieňovali poskytnutie alebo neposkytnutie dovolenky zamestnancom napr. ak odborový orgán odmietne udeliť súhlas v podnikoch s celozávodnou dovolenkou môže to vážne narušiť dodávateľsko-odberateľské väzby a celkovú podnikateľskú činnosť.
- zvýšená ochrana členov príslušného odborového orgánu, členov zamestnaneckej rady, zamestnaneckého dôverníka, zástupcu zamestnancov pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci pri skončení pracovného pomeru výpoveďou alebo okamžite zo strany zamestnávateľa v čase funkčného obdobia a počas jedného roka po jeho skončení, nakoľko na jeho platné skončenie je potrebný súhlas príslušného odborového orgánu resp. príslušného inšpektorátu práce.
- rozšírenie podmienok resp. povinností zamestnávateľa pri skončení pracovného pomeru majúce vplyv na platnosť skončenia pracovného pomeru, pričom mnohé povinnosti umelo spomaľujú proces skončenia pracovného pomeru; pri výpovedi vopred prerokovať výpoveď s príslušným odborovým orgánom; nevytvoriť po skončení pracovného pomeru výpoveďou v zmysle § 63 ods. 1 pís. b/ Zákonníka práce znovu zrušené pracovné miesto počas 3 mesiacov; predchádzajúci súhlas príslušného inšpektorátu práce členom zamestnaneckej rady, zamestnaneckému dôverníkovi a zástupcovi zamestnancov pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, a to v čase funkčného obdobia a počas jedného roka po jeho skončení; pri skutkovej podstate nespĺňania predpokladov, ktoré spočívajú v neuspokojivých pracovných

výsledkoch zamestnanca sa skracuje lehota, v ktorej je možné vyvodzovať pracovnoprávne dôsledky, a to z 12 mesiacov na 6 mesiacov; povinnosť zamestnávateľa pred daním výpovede zamestnancovi pre porušenie pracovnej disciplíny oboznámiť ho z dôvodmi výpovede a umožniť mu vyjadriť sa k nim; rozšírenie zákazu výpovede pre zamestnávateľa v dobe, keď je zamestnanec pracujúci v noci uznaný na základe lekárskeho posudku dočasne nespôsobilým na nočnú prácu; pri okamžitom skončení pracovného pomeru: rozšírenie zákazu okamžitého skončenia pracovného pomeru na zamestnanca, ktorý sa osobne stará o blízku osobu, ktorá je úplne alebo sčasti bezvládna a neposkytuje sa jej starostlivosť v zariadení sociálnych služieb alebo starostlivosť v zdravotnom zariadení; vopred prerokovať každé okamžité skončenie pracovného pomeru s príslušným odborovým orgánom; predchádzajúci súhlas príslušného inšpektorátu práce členom zamestnaneckej rady, zamestnaneckému dôverníkovi a zástupcovi zamestnancov pre bezpečnosť a ochranu zdravia pri práci, a to v čase funkčného obdobia a počas jedného roka po jeho skončení.

- predĺženie času, za ktorý by sa mala zamestnancovi poskytnúť náhrada mzdy, v prípade neplatného skončenia pracovného pomeru, zo 6 mesiacov na 12 mesiacov.
- povinné vytvorenie zamestnaneckých rád aj v podnikoch, kde o to zamestnanci neprejavia záujem; v prípade, ak zamestnávateľ zamestnáva najmenej 20 zamestnancov a nepôsobí tu odborová organizácia. Zákonník práce ukladá vznik zamestnaneckej rady priamo zo zákona, a nie z vôle zamestnancov, čo je v rozpore s poslaním tohto orgánu chrániť práva zamestnancov. Zároveň je na zváženie, či toto ustanovenie zákona nie je v rozpore s ústavným právom občana slobodne sa združovať. Zákonodarca mal upraviť v novom Zákonníku práce vôľový prvok zamestnancov so zriadením zamestnaneckej rady, napr. zamestnanecká rada v podniku sa zriadi, ak s tým súhlasí aspoň polovica všetkých zamestnancov v podniku. Zamestnávateľ je povinný organizačne a finančne zabezpečiť kreovanie zamestnaneckej rady resp. zamestnaneckého dôverníka. Uvedené ustanovenie vzniku zamestnaneckých rád bude mať negatívny dopad na zamestnanosť. Zamestnávateľa sa zrejme budú „ obmedzeným „ počtom zamestnancov vyhýbať zriaďovaniu zamestnaneckých rád, a to aj vzhľadom na zvýšenú ochranu členom zamestnaneckej rady. Aj keď zamestnanecká rada nemá spolurozhodovaciu právomoc so zamestnávateľom a neprislúcha jej ani právomoc kolektívne vyjednávať, za podstatné je treba považovať, že zamestnanecká rada je oprávnená uplatňovať svoje kompetencie vo forme prerokovania aj

v tých prípadoch, kde Zákonník práce prisudzuje odborovému orgánu oprávnenie spolurozhodovať. Pre počet zamestnancov nie je rozhodujúce, či ide o pracovný pomer alebo o pracovnoprávne vzťahy vzniknuté na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru. V tejto súvislosti je nevyhnutné podotknúť, že ak zamestnávateľ, ktorý zamestnáva len zamestnancov na základe dohôd o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru, už má zo zákona povinnosť zabezpečiť voľby zamestnaneckého dôverníka resp. zamestnaneckej rady, napriek tomu, že títo zamestnanci budú u neho na základe dohôd pracovať len určitý vymedzený čas. Zároveň v súvislosti so zánikom zamestnaneckej rady je dôležité upozorniť, že zamestnanecká rada zanikne zo zákona okrem iného aj vznikom odborovej organizácie, čo odporuje základnej funkcii zamestnaneckej rady – ochrane zamestnancov. Toto ustanovenie môže spôsobiť, že zamestnanecká rada, ktorá zastupuje všetkých zamestnancov podniku zanikne, ak vznikne odborová organizácia na podnet napr. troch zamestnancov.

- povinné kreovanie zamestnaneckého dôverníka v prípade, že zamestnáva od 5 do 19 zamestnancov, pokiaľ u zamestnávateľa nepôsobí odborová organizácia. Zamestnanecký dôverník plní všetky kompetencie zamestnaneckej rady. Na zamestnaneckého dôverníka sa vzťahujú primerane ustanovenia o zamestnaneckej rade.
- povinnosť vyplatiť zamestnancovi odchodné pri prvom skončení pracovného pomeru po nadobudnutí nároku na starobný dôchodok alebo dôchodok za výsluhu rokov. V prípade, že s takýmto zamestnancom bude rozviazaný pracovný pomer z organizačných dôvodov je mu zamestnávateľ povinný vyplatiť aj odstupné aj odchodné. Odchodné a odstupné sú dva rôzne inštitúty pracovného práva, ktoré majú rôzne funkcie. Odstupné sa dostáva pri skončení pracovného pomeru z organizačných dôvodov v čase, keď je ešte zamestnanec v ekonomicky produktívnom veku, zatiaľ čo odchodné sa poskytuje v čase, keď je zamestnanec zväčša v postproduktívnom, dôchodkovom veku. Nie je dôvod ich poskytovať kumulatívne vedľa seba. Zrejme by sa mali poskytovať alternatívnym spôsobom.
- úprava predzmluvných vzťahov; v prípade, že zamestnávateľ bude požadovať od potencionálneho zamestnanca určité „nedovolené“ informácie, má zamestnanec nárok od zamestnávateľa na primeranú peňažnú náhradu v sume dvojnásobku priemernej mesačnej mzdy; podľa ustanovenia § 41 ods. 6 Zákonníka práce zamestnávateľ nesmie vyžadovať od fyzickej osoby taxatívne vymedzené informácie, a to informácie o tehotenstve s výnimkou,

ak ide o prácu, ktorá je tehotným ženám zakázaná, o rodinných pomeroch, o bezúhonnosti s výnimkou, ak ide o prácu, pri ktorej sa podľa osobitného predpisu bezúhonnosť vyžaduje, o politickej, odborovej a náboženskej príslušnosti, ktorými by sa poškodila osobnosť uchádzača. Týmto ustanovením je zvýraznená najmä ochrana osobnostných práv zamestnanca v rámci predzmluvných vzťahov.

- znevýhodňovanie zamestnávateľa pri súdnych sporoch, ktoré sa prejavuje napr. pri „prevrátenom“ dôkaznom bremene, keď zamestnávateľ musí dokazovať, že neprišlo k porušeniu zákazu diskriminácie, ak zamestnanec vnesie obvinenie, že došlo zo strany zamestnávateľa k porušeniu diskriminácie. V štandardnom súdnom konaní platí opačný princíp. Nový Zákonník práce však tento princíp bezprecedentne narušuje, čím zasahuje do rovnoprávneho postavenia zamestnávateľa a zamestnanca.

5.1.4. Porovnanie medzinárodnej úpravy problematických ustanovení Zákonníka práce

Porovnaním právnej úpravy nového Zákonníka práce s medzinárodnou právnou úpravou pracovného práva vo vyspelých európskych krajinách vyplýva, že prijatá právna úprava nového Zákonníka práce je v mnohých ustanoveniach strnulejšia a rigidnejšia, o čom svedčí nižšia pružnosť pracovného času a nadčasov, zdôrazňovanie postavenia odborových organizácií a zamestnaneckých rád zo zákona, a nie z vôle zamestnancov, ako aj predpojaté stavenie zamestnávateľa do pozície porušovateľa zákona.

5.1.4.1. Porovnanie novej úpravy Zákonníka práce v Českej republike

V Českej republike, v ktorej po rozdelení Československa platil pôvodný Zákonník práce č. 65/1965 Zb., bola novela Zákonníka práce uskutočnená zákonom č. 155/2000 Sb., ktorá nadobudla účinnosť 1.1.2001 a mala za cieľ harmonizovať české pracovné právo s právom európskym.

V podstate nová právna úprava Zákonníka práce v Českej republike platnej od 1.1.2001 nanovo upravila určité oblasti pracovného práva obdobne ako náš nový Zákonník práce. Oproti našej úprave nového Zákonníka práce novela č. 155/2000 Sb. z pohľadu prínosu zamestnávateľa

umožnila dohodnúť v pracovnej zmluve konkurenčnú doložku spočívajúcu v obmedzení zamestnanca vykonávať po skončení pracovného pomeru, najdlhšie však po dobu jedného roku, pre iného zamestnávateľa alebo na vlastný účet činnosť, ktorá bola predmetom činnosti zamestnávateľa, alebo inú činnosť, ktorá by mala súťažnú povahu voči podnikaniu zamestnávateľa, a to za podmienok, za ktorých je to možné od zamestnanca spravodlivo požadovať. Za porušenie tohto záväzku zamestnanca je možné dohodnúť primeranú zmluvnú pokutu. Konkurenčná doložka odporujúca uvedeným podmienkam je neplatná. Pokuta za porušenie konkurenčnej doložky je jedinou možnou pokutou, ktorú Zákonník práce umožňuje dojednať.

Podľa nového Zákonníka práce, z. č. 311/2001 Z. z. , je možnosť dojednaní konkurenčnej doložky v pracovnej zmluve, pričom právnu úpravu má v ustanovení § 43 ods. 4 Zákonníka práce, ale i v ustanovení § 83 Zákonníka práce, podľa ktorého výkon konkurenčnej činnosti zamestnanca zhodnej s predmetom činnosti zamestnávateľa podlieha písomnému súhlasu zamestnávateľa. Ustanovenie § 83 Zákonníka práce nám však právne nepokrýva možnosti obmedzenia konkurenčných aktivít zamestnanca v prípade obdobnej, nie zhodnej činnosti zamestnanca v prospech iného subjektu. Právnym základom pre možnosť dojednaní konkurenčnej doložky v pracovnej zmluve je hlavne ustanovenie § 81 ods. 1 pís. d/ Zákonníka práce, podľa ktorého je zamestnanec povinný nekonať v rozpore s oprávnenými záujmami zamestnávateľa. Ustanovenie § 81 pís. d/ Zákonníka práce je právnym základom aj pre prípad porušenia podnikateľského tajomstva a iných spôsobov zneužívania informácií. Možno povedať, že Zákonník práce chráni zamestnávateľa pred výkonom konkurenčnej činnosti zamestnanca, resp. pred zneužívaním informácií bez ohľadu na osobitné dojednanie účastníkov pracovného pomeru o konkurenčnej doložke v pracovnej zmluve. Právne problematické je však dohodnutie eventuálnych sankcií vo vzťahu k zamestnancovi ak poruší dojednanú konkurenčnú doložku, ako i dojednanie konkurenčnej doložky po skončení pracovného pomeru. Zamestnávateľ aj podľa nového Zákonníka práce nemá možnosť zabezpečiť dodržiavanie konkurenčnej doložky zabezpečovacím právnym prostriedkom napr. zmluvnou pokutou, tak ako to upravuje Zákonník práce v Čechách. V prípade, že by takýto druh sankcie zamestnávateľ dojednal v pracovnej zmluve, bolo by toto ustanovenie zo zákona neplatné. Nový Zákonník práce aj naďalej upravuje len tri druhy zabezpečenia práv a povinností v § 20 Zákonníka práce,

a to: dohodu o zrážkach zo mzdy, ručenie a dohodu o zriadení záložného práva z nehnuteľnosti. Na druhej strane však porušenie konkurenčnej doložky zo strany zamestnancov v spojitosti s § 81 pís. d/ Zákonníka práce možno kvalifikovať ako závažné a obzvlášť hrubé porušenie pracovnej disciplíny s uplatnením možnosti výpovede alebo okamžitého skončenia pracovného pomeru zo strany zamestnávateľa. Zavinené porušenie povinnosti zamestnancom vo väzbe na porušenie povinnosti nekonkurovať svojmu zamestnávateľovi môže viesť k založeniu zodpovednosti, náhradu z ktorej možno vymáhať aj po skončení pracovného pomeru, ak k porušeniu povinnosti zamestnanca došlo v priebehu trvania pracovného pomeru. Nový Zákonník práce neupravuje ani uzavretie takej dohody medzi účastníkmi pracovného pomeru, ktorá by zamestnanca obmedzovala vo výkone konkurenčných aktivít aj nad časový horizont skončenia pracovného pomeru, tak ako to upravuje Zákonník práce v Českej republike.

5.1.5. Záver

Súčasne je nevyhnutné poukázať, že nový Zákonník práce č. 311/2001 Z. z. v znení z. č. 165/2002 Z. z. zjednotil roztrieštenú právnu úpravu v pracovnoprávných vzťahoch týkajúcu sa podnikateľskej sféry do jedného základného pracovného kódexu, a tým sprehľadnil a zjednodušil orientáciu v pracovnom práve tak z pohľadu zamestnávateľa, ako aj zamestnanca. Podstatnou legislatívnou zmenou v prospech malých podnikateľov v porovnaní s pôvodným právnym stavom je odstránenie doterajších právnych obmedzení uzatvárania pracovného pomeru na určitú dobu ako i jeho predlžovania vo vzťahu k zamestnávateľom, ktorí zamestnávajú najviac 20 zamestnancov. Na rozdiel od predchádzajúcej právnej úpravy sa vypúšťa spôsob založenia pracovného pomeru voľbou alebo vymenovaním, ktorý pre svoj verejnoprávny charakter nezodpovedal súkromnoprávnym princípom pracovného práva. Nový Zákonník práce opätovne neupravil mnohé problematické oblasti v pracovnoprávných vzťahoch, ktoré vyplynuli z aplikačnej praxe pôvodného Zákonníka práce v priebehu posledných rokov, ako napr. upravenie manažérskych zmlúv, zrušenie ustanovenia v zmysle ktorého nemožno dojednať medzi manželmi pracovnoprávny vzťah. Nový Zákonník práce rozšíril podstatné náležitosti pracovnej zmluvy, ktoré sa vyžadujú nato, aby zmluva bola platná a neodporovala zákonu. Súčasne však nový Zákonník práce nestanovil v prechodných ustanoveniach, či majú byť „staré“ pracovné zmluvy dané do súladu s novým Zákonníkom

práce, čím spôsobil predovšetkým medzi zamestnávateľskými subjektami právnu neistotu. Zároveň je nevyhnutné konštatovať, že nový Zákonník práce posilnil postavenie zamestnanca, a to aj napriek tomu, že pôvodné pracovnoprávne predpisy stanovovali relatívne vysokú úroveň sociálnoprávnej ochrany zamestnancov ako rezídium z čias pred rokom 1989. Zároveň však treba podotknúť, že aj samotné právo Európskej únie sa vyznačuje vysokou sociálnoprávnou ochranou zamestnancov. Na základe vyššie uvedeného stojí za zváženie, či posilnenie pozície zamestnanca vo vzťahu k zamestnávateľovi a či vytvorená štruktúra obsahu a kvality práv zamestnancov v novom Zákonníku práce je optimálna a neohrozí existenčne zamestnávateľov.

V právnej obci, ako aj medzi zamestnávateľmi prevláda názor, že prijatím nového Zákonníka práce Slovenská republika stále nemá taký pracovný kódex, ktorý by zaručil skvalitňovanie podnikateľského prostredia, zvyšovanie počtu pracovných príležitostí, znižovanie miery nezamestnanosti a rast životnej úrovne obyvateľov našej krajiny. Práve naopak. Prijaté znenie Zákonníka práce č. 311/2001 Z. z. v znení z. č. 165/2002 Z. z. s účinnosťou od 1. apríla 2002 bude mať nepriaznivý dopad na slovenské podniky i ekonomiku celého štátu, a v konečnom dôsledku na radového občana našej krajiny.